

Fagpersoners erfaring med forebyggende familiesamtaler for familiegjenforente flyktninger

Siv K. Aaneland

VID vitenskapelige høgskole, Oslo

Institutt for sosialt arbeid og familieterapi

Masteroppgave

Master i familieterapi og systemisk praksis Mafam-14-2

Veileder: Lennart Lorås

Antall ord: 21607

30.mai 2018

«Tusen takk for at dere hørte på historien vår»

-syrisk mann

Sammendrag

I denne studien har jeg ønsket å belyse de familiegjennforente flyktingenes situasjon og betydningen av familie når man skal reetablere seg i et nytt samfunn. Problemstillingen var *«Hvordan erfarer fagpersoner familiesamtaler med familiegjennforente flyktinger?»*

Forskningsspørsmålene har vært: (1) Hvordan opplever fagfolk det å bruke veilederen «Familiegjennforening i eksil» i familiesamtaler med familiegjennforente flyktinger? (2) Hvordan kan familiesamtaler forebygge utfordringer for familiegjennforente flyktinger når de gjenforenes i eksil? (3) På hvilken måte kan det å snakke med familien om de fragmenterte delene av historiene hjelpe til å forene alle medlemmene på en god måte?

For å besvare problemstillingen har jeg foretatt kvalitative semistrukturerte intervju med fire fagpersoner som arbeider ved etater som helsestasjon, flyktingetjeneste og familievern. Ved bruk av en fortolkende fenomenologisk analyse (IPA) kom jeg fram til tre hovedfunn og åtte underkategorier:

1. Den politiske kontekstens betydning for dialog
 - Inspirasjonskilder for å gjennomføre samtalene
 - Tilfeldigheter avgjør hvem som får tilbud om familiesamtaler
2. Utfordringer for familier som gjenforenes i eksil
 - Atskillelsen påvirker relasjonene i familien etter gjenforening
 - Å bygge bro mellom ulike kulturer
3. Terapeutiske verktøy tilpasses hver enkelt familie
 - Betydningen av å se etter unntak og ressurser i flyktingenes historie
 - «Å snakke» om det familiene vil snakke om
 - Familiemedlemmenes narrativ som utgangspunkt for eksternalisering
 - Familiesamtaler: en forskjell som gjør en forskjell

Studiet viser at fagpersonens kontekst, familiegjennforente flyktingers kontekst og den politiske kontekst i samfunnet er viktig å ta med i forståelsen, både ved planlegging og gjennomføring av familiesamtalene. Intervjupersonene forteller om erfaringer som viser at familiegjennforente flyktinger er opptatt av atskillelsen mellom familiemedlemmene og det å bosette seg i en ny kultur. Intervjupersonene reflekterer over hvordan man kan snakke om

eventuelle traumer med en flyktning i en slik kontekst. Det aktualiserer også spørsmål som hvordan fagpersoner kan bidra til å bygge bro mellom to kulturer. Materialet viser at verktøy som samstemmer med systemisk tilnærming egner seg godt i samtaler. Dette handler om at fagpersonene har fokus på styrker og mestring hos familiene relatert til tiden før flukten, underveis og i etableringene i det nye landet. I tillegg fokuseres det på at en ikke-vitende posisjon positivt kan påvirke relasjon mellom fagperson og familie, og hva som blir innholdet i en samtale. Intervjupersonene er opptatt av å bruke eksternalisering ved bruk av metaforen «Livslinje» eller «Livets elv», for å fokusere på å få tilbake felles narrativ i familiene. Studien viser tilbakemeldinger fra familiene som kan synliggjøre nytteverdien av samtaler, også når det er familier som mestrer sin nye livssituasjon.

Nøkkelord: *Familiegjenforening, migrasjon, systemisk familierapi, narrativ tilnærming, eksil.*

Forord

Hver gang jeg er i en familiesamtale med gjenforente flyktningfamilier kjenner jeg på en takknemlighet for muligheten til å bli kjent med deres historie og utvide min forståelseshorisont. Alle fortellingene er forskjellige selv om det også er mange likheter, slik som i beskrivelser av den farefulle reisen med gummibåt fra Tyrkia til Hellas som mange av dem har erfart. Jeg føler meg ydmyk og takknemlig over å kunne være et vitne til deres fortelling og blir berørt av deres åpenhet.

Jeg vil gjerne takke arbeidsgiverne mine ved Flyktningeseksjonen for at jeg får ha familiesamtaler som arbeidsoppgave, og håper denne studien kan være med på å videreutvikle dette tiltaket. Takk også til lederne mine og til Stavanger kommune som gir meg mulighet til å være student igjen og utvikle meg videre som fagperson. Tusen takk til gode kollegaer som oppmuntrer og inspirerer både med hensyn til familiesamtalene og masteroppgaven.

Takk til informantene for at dere har delt av deres erfaringer og brukt av deres tid til intervju. Uten dere hadde ikke denne oppgaven blitt til det den har blitt.

Takk til støttende og inkluderende medstudenter, og spesielt takk til Christine, Gaute, Brit Mari, Elin og Jacob i veiledningsgruppen. Sammen med dere har utdanningen også blitt et faglig løft i utføringen av kliniske samtaler.

Tusen takk til veileder Lennart Lorås for ditt engasjement og deling av din faglige kompetanse. Takk for røde kommentarer underveis. Uten ditt kritiske blikk hadde denne masteroppgaven vært en utfordring å komme igjennom.

Takk til familie og venner for tålmodighet og heiarop. Spesielt takk til sønnen min Tobias for støtte og raushet overfor en distré og rotete studentmor. En prat med deg får meg alltid i godt humør og til å forstå hva som er betydningsfullt i livet.

Siv K. Aaneland

Stavanger 30.05.18

Innhold

Sammendrag	3
Forord	5
1 Innledning	9
<i>1.1 Bakgrunn for valg av tema og presentasjon av problemstilling</i>	9
<i>1.2 Begrepsavklaringer</i>	10
<i>1.3 Avgrensninger</i>	11
<i>1.4 Oppgavens oppbygging</i>	12
2 Teoretisk ramme	13
<i>2.1 Kulturforståelse og migrasjonsprosesser</i>	13
<i>2.2 Systemisk praksis</i>	16
2.2.1 Systemisk familieterapi	16
<i>2.3 Sosialkonstruksjonisme</i>	17
<i>2.4 Makt</i>	18
<i>2.5 Narrativ tilnærming</i>	19
<i>2.6 Aktuell forskning</i>	21
2.6.1 Seperasjon på grunn av migrasjon	22
2.6.2 Familien som resilliens faktor	22
2.6.3 Familieterapi med flyktninger	23
2.6.4 Systemisk familieterapi og interkulturell kompetanse	23
3 Metodologi	24
<i>3.1 Vitenskapsteoretisk ståsted, fenomenologisk-hermeneutisk ramme</i>	24
<i>3.2 Forskningsdesign: Kvalitativ forskning</i>	25
<i>3.3 Kvalitativt forskningsintervju</i>	26
<i>3.4 Utvalg og rekruttering</i>	27
<i>3.5 Intervjuguide</i>	28

3.6 Gjennomføring av intervjuene	29
3.7 Transkribering	31
3.8 Analyse	31
3.9 Validitet og reliabilitet.	33
3.10 Min forforståelse og forskning på eget felt.	33
3.11 Etiske hensyn	34
4 Presentasjon av funn	36
4.1 Den politiske kontekstens betydning for dialog	36
4.1.1 Inspirasjonskilder for å gjennomføre samtaler	37
4.1.2 Tilfeldigheter avgjør hvem som får tilbud om familiesamtaler	38
4.2 Utfordringer for familiegjennforente som gjenforenes i eksil	41
4.2.1 Atskillelsen påvirker relasjonene i familien etter gjenforening	42
4.2.2 Å bygge bro mellom ulike kulturer	44
4.3 Fagpersoners terapeutiske verktøy	45
4.3.1 Betydningen av å se etter unntak og ressurser i flyktningenes historie	46
4.3.2 «Å snakke om det som familiene vil snakke om»	47
4.3.3 Familiemedlemmenes narrativ som utgangspunkt for eksternalisering	48
4.3.4 Familiesamtaler: en forskjell som gjør en forskjell	50
4.4 Sammendrag	51
5 Diskusjon	52
5.1 Den politiske kontekstens betydning for dialog	53
5.1.1 Inspirasjonskilder for å gjennomføre samtaler	54
5.1.2 Tilfeldigheter avgjør hvem som får tilbud om familiesamtaler	55
5.2 Utfordringer for familier som gjenforenes i eksil	56
5.2.1 Atskillelsen påvirker relasjonene i familien etter gjenforening	56
5.2.2 Å bygge bro mellom ulike kulturer	57
5.3 Terapeutisk verktøy tilpasses hver enkelt familie	59

5.3.1 Betydningen av å se etter unntak og ressurser i flyktningenes historie	59
5.3.2 «Å snakke» om det familiene vil snakke om	61
5.3.3 Familiemedlemmenes narrativ som utgangspunkt for eksternalisering	62
5.3.4 Familiesamtaler: en forskjell som kan gjøre en forskjell	63
5.4 Implikasjoner for praksis	64
5.5 Implikasjoner for forskning	65
5.6 Oppgavens begrensinger	65
6. Avsluttende kommentarer	66
Vedlegg 1	72
Vedlegg 2	73
Vedlegg 3	74
Vedlegg 4	76
Vedlegg 5	77

1 Innledning

Mange familier opplever å bli ufrivillig atskilt fra familien blant annet på grunn av fengsling, krig og naturkatastrofer (Skytte, 2001). Forskning viser at familie er viktig i en migrasjonsprosess, og spesielt for de som reiser alene (Suárez - Orozco, Bang & Kim, 2011). Min erfaring er at gruppen «familiegjenforente flyktninger» sjelden er tema på den politiske dagsorden eller i faglige sammenhenger. Det skjer eventuelt når politikerne setter nye regler for gjenforeningsgrunnlag. Et spørsmål som undrer meg er hvordan det kan være overraskende at flyktninger ønsker å være sammen med familien sin. Et annet spørsmål er hvordan vi kan tolke mangelen på tilrettelegging for at familiene kan komme til Norge og få hjelp til å etablere seg i et nytt samfunn. Jeg vil i det følgende si noe om bakgrunnen for valg av tema og presentasjon av problemstilling. Deretter gir jeg noen begrepsavklaringer og viser hvilke avgrensinger jeg har foretatt. Avslutningsvis forklarer jeg studiens oppbygging.

1.1 Bakgrunn for valg av tema og presentasjon av problemstilling

En historie fra dagspressen: En jente bodde i Somalia sammen med besteforeldrene, som hun var veldig glad i. En dag fikk hun vite at moren, som bodde i Norge, ønsket at hun skulle flytte dit og bo sammen med henne. Det var da ni år siden hun hadde sett moren sin. Kanskje ønsket hun å reise til Norge, kanskje ikke. Vi hører liknende historier der besteforeldrene og mor mener det er det beste for barnet, fordi da får hun muligheter hun ikke får i hjemlandet. Da hun kom til Norge startet prosessen med at hun og moren skulle bli kjent med hverandre. Moren ville sannsynligvis ønske å ta tilbake sin rolle som mor, men kanskje jenta opplevde at hun var strengere og hadde andre regler enn besteforeldrene. August 2006 kunne man lese i avisene at en somalisk jente på 15 år hadde knivstukket moren sin med dødelig utgang (Dagbladet, 2007).

Denne historien gjorde inntrykk på meg og heldigvis er det ikke mange gjenforeningssaker som ender slik. De fleste familier gjenforenes med et positivt resultat for familiemedlemmene. Samtidig hører jeg familiemedlemmer fortelle om små og store humper i veien før de klarer å samles om hvilke roller de forskjellige skal ha og hvordan familien skal fungere. Jeg jobber ved Flyktningetjenesten i Stavanger kommune og har jobbet i

sammenhenger med flyktningefaglig fokus i tyve år. I møtet med familiegjenforente flyktninger ble jeg opptatt av deres livssituasjon. Da veilederen fra RVTS-Midt ble utgitt, fikk jeg i 2016 mulighet til å begynne med familiesamtalene som metode. Nå er dette innholdet i 80% av stillingen min ved Flyktningeseksjonen. Jeg ønsket å undersøke hvilke tilbud som blir gitt til denne gruppen flyktninger i andre kommuner. På bakgrunn av dette dannet jeg problemstillingen *«hvordan erfarer fagpersoner familiesamtaler med familiegjenforente flyktninger»*.

Min erfaring er at det å møte familien, ønske dem velkommen til Norge og lytte til deres historie som et medmenneske, kan gi dem en mulighet for å samle livslinjene før de starter på integreringsprosessen. En far i en av familiene uttrykte stor takknemlighet for samtalen da han sa «bare det at dere lytter og viser medfølelse med det vi har vært igjennom gjør at jeg blir avslappet i kroppen og kan puste lettere». Dette sitatet oppsummerer den tilbakemeldingen som jeg erfarer ofte blir formulert etter en familiesamtale.

I jobben min møter jeg også samarbeidsparter og kollegaer som ble gjenforent mange år tilbake. På vei til en av familiesamtalene, forklarte jeg tolken om møtets mål og innhold. Hun smilte til meg og sa «jeg er også familiegjenforent». Vi snakket om hennes erfaring som en forberedelse til tolkingen hun skulle gjøre. Hun fortalte at hun kom til Norge som ungdom, til faren som hun hadde vært atskilt fra i mange år. Etter en stund var konfliktnivået så høyt mellom dem, at hun måtte reise tilbake til hjemlandet og bo sammen med slektninger. Etter to år kunne hun returnere til Norge og da fungerte samspillet mellom henne og faren igjen. En av mine kollegaer fortalte også om da hun og datteren kom til ektefellen på familie-gjenforening. Hun fortalte at det var stor glede over å se hverandre igjen, samtidig var det som om de måtte bli kjent med hverandre på nytt. Dette var krevende for dem samtidig med at han studerte for å kvalifisere seg for arbeid og hun skulle lære et nytt språk. Disse to, tolken og kollegaen min, er begge aktive og velfungerende i dag. De ga meg tilbakemelding på at de ville også ønsket seg slike samtaler den gang de kom som familiegjenforente flyktninger.

1.2 Begrepsavklaringer

Jeg har intervjuet fire fagpersoner med forskjellig fagbakgrunn. Videre i oppgaven blir de kalt fagpersoner eller intervjupersoner. I diskusjonskapittelet bruker jeg ordene fagperson eller

terapeut om dem som har en familiesamtale med familiegjenforente flyktninger. Regionalt ressurscenter om vold, selvmordsforebygging og traumatisk stress har kontor fordelt i de fem helseregionene. Det blir ofte brukt forkortelsen RVTS om senteret. De tilbyr spisskompetanse til flyktningehelse og tvungen migrasjon (rvts.no, 2018). Veilederen «Familiegjenforening i eksil» ble utgitt med mål om å være en ressurs som kan gi innspill til hvordan man kan ha familiesamtaler med familiegjenforente flyktninger (RVTS-Midt, Flyktningehelseteamet i Trondheim kommune, Psykologisk institutt, UIO & Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, NTNU, 2016). Videre i studien blir denne kalt veiledningsheftet. Familiesamtaler med familiegjenforente flyktninger blir videre også kalt familiesamtaler.

Norge mottar flyktninger som har fått oppholdstillatelse, både direkte fra flyktningleirer i utlandet, samt fra asylmottak i Norge. Begrepet familieinnvandring er knyttet til flyktninger med asylstatus i Norge. Det skilles mellom familiegjenforening og familieetablering. Det er gruppen familiegjenforente flyktninger min problemstilling er rettet mot. Man kan søke om gjenforening med barn under 18 år eller foreldre (UDI, 2018). Reglene for gjenforening er i stadig endring. Pr. i dag må flyktningene søke innen de første 12 måneder etter at de har fått oppholdsstatus, dersom de skal unngå underholdkravet. Dette kravet fordrer at man har fulltids jobb, og det kan være vanskelig å få for en nyankommen flyktning. Begrepet herboende blir brukt om den av familiemedlemmene som allerede har opphold i Norge. Begrepet enslige mindreårige flyktninger blir benyttet om de som er under 18 år og kommer til Norge uten foreldrene. Videre forkortes det her som EM. Det er Integrering- og mangfoldsdirektoratet som ber kommunene om bosetting av hver enkelt flyktning som har fått asyl. Videre i studien omtales direktoratet som IMDi. Det er Søknader om familiegjenforening til flyktninger som er bosatt i de forskjellige kommunene, blir behandlet av Utlendingsdirektoratet. Heretter er direktoratet omtalt som UDI. Kommunene har selvråderett knyttet til hvordan de organiserer arbeidet omkring nyankomne flyktninger. Alle nyankomne som er mellom 18 og 55 år kan søke om plass i introduksjonsprogrammet. Det inneholder tiltak rettet mot en grunnleggende kvalifisering inn til det norske samfunnet.

1.3 Avgrensninger

Min problemstilling retter seg mot forebyggende familiesamtaler med familiegjenforente flyktninger. Jeg analyserer og diskuterer det jeg tolker som intervjupersonenes erfaringer med

slike samtaler. Oppgaven har et beskjedent omfang og det begrenser hvor mye jeg kan gå i dybden på de enkelte tema som familiesamtaler, resiliens og interkulturell kommunikasjon. Jeg forholder meg til grunnleggende forståelse for disse begrepene som kan belyse refleksjoner og beskrivelser fra informantene.

Studien har en systemisk og narrativ tilnærming. Da dette er store fagfelt vil jeg hovedsakelig ta utgangspunkt i hvordan disse tilnærmingene blir presentert av toneangivende forfattere som Gregory Bateson, Tom Andersen, Michael White og Harlene Andersson.

1.4 Oppgavens oppbygging

I kapittel to legger jeg fram en presentasjon av aktuell teori knyttet til min problemstilling. Hovedteoriene jeg bruker for å forstå problemstillingen er i hovedsak kulturforståelse og migrasjonsprosesser, systemisk praksis, sosialkonstruksjonisme, makt og narrativ tilnærming. Her presenterer jeg også relevant, tidligere forskning.

Kapittel tre inneholder beskrivelse av metodologisk ramme bestående av valg knyttet til vitenskapsteoretisk ståsted, datainnsamling og analyse. Her beskriver jeg også validitet, reliabilitet og etiske hensyn.

I kapittel fire legger jeg fram funn fra de fire intervjuene jeg har foretatt, identifisert ved hjelp av Interpretative Phenomenological analyses (IPA), Funnene i forskningen blir presentert i form av hovedkategorier og underkategorier.

Funnene blir diskutert i kapittel fem, opp mot aktuell teori og forskning, samt forskningsspørsmålene mine. Til sist vil jeg også komme inn på hvordan min forskning kan gi implikasjoner for videre praksis og forskning.

Kapittel seks inneholder en oppsummering av diskusjonen, samt en framlegging av mine vurderinger.

2 Teoretisk ramme

I dette kapittelet vil jeg presentere det teoretiske rammeverket og relevant litteratur angående min studie. Kapittelet er delt inn i tre deler. Den første delen viser til aktuell teori angående kulturforståelse og migrasjonsprosesser. Del to beskriver systemiske praksis, sosialkonstruksjonisme, makt og narrativ tilnærming. I del tre presenteres aktuell forskning.

2.1 Kulturforståelse og migrasjonsprosesser

Problemstillingen var «hvordan erfarer fagpersoner familiesamtaler med familiegjennforente flyktninger?», og viser til en gjenforening som skjer i eksil. Dette er konteksten for dialogen i samtalene. I tillegg til det systemiske fokuset en terapeut har i en familiesamtale, er det her også viktig å ha med forståelse om tvungen migrasjon og refleksjoner angående begrepet kultur. Jeg vil i det følgende redegjøre for kulturbegrepet ut fra en systemisk forståelse. I tillegg vil jeg beskrive mulige integrasjonsprosesser og familiedynamikk i flyktningfamilier.

2.1.1 Kultur

Begrepet kultur står beskrevet i en mengde litteratur innen systemisk tilnærming (Bateson, 1972; Anderson, 2003; Gergen, 2010; Dallos og Vetere, 2005; Pote, Stratton, Cottrell, Boston, Shapiro & Hanks, 2001; Lorås, 2016; Jensen, 2009). Bateson (1972) hevdet at kontekst kan utvides til å angå den mentale og psykologiske rammen vi forstår noe innenfor. Beskrevet slik kan man si at enhver kontekst gir alternative forståelser av atferd og kommunikasjon (Anderson, 2003). Det er viktig at familieterapeuter utforsker hvordan klienten forstår sin egen kontekst relatert til kulturell mening og narrativ i deres liv (Pote m.fl., 2001). I familiesamtalene med flyktningene vil det være viktig å utforske tema som kultur, på lik linje som i en samtale med en klient fra samme kulturelle kontekst (Lorås, 2016).

I en narrativ tilnærming vil man fokusere på historien og personens narrativ. Jensen (2009) skriver at det er viktig å reflektere over hvilken kulturell diskurs et narrativ kan være preget av. Gergen (2010, s.77) berører også temaet når han diskuterer politikk, kategorisering og

identitetsbegreper. «Tendensen til å tillegge mennesker, der tilhører en gruppe, en bestemt essens, vekker også motstand, undgåelse, mistillid og had».

I et samfunn med økende etnisk mangfold, pekes det i forskning på betydningen av å inneha interkulturell kompetanse, i tillegg til forståelse av kulturbegrepet (Bergset, 2011). Begrepet defineres av Bøhn og Dypedahl (2009, s. 12) som «evnen til å kommunisere hensiktsmessig og passende med mennesker som har en annen kulturell bakgrunn». Systemisk tilnærming kan sammenliknes med interkulturell kompetanse, der man er oppmerksom på den kulturen man selv bærer med seg i møte med andre. Utforskende spørsmål og en åpen holdning som kan gi en flyktning mulighet til å presentere seg selv, kan bli viktigere enn generell landkunnskap om for eksempel Syria (Bergset, 2011, s.192).

2.1.2 Integrasjonsprosess og familiedynamikk

Konsekvenser av migrasjon er beskrevet av flere forskere. Mitt utgangspunkt i studien er migrasjonsprosess for flyktninger. Den kan være preget av at de er i en tvungen migrasjon, fordi de ikke flyktet frivillig og heller ikke kan vende tilbake til hjemlandet dersom de ønsker det. I tillegg kan situasjonen deres være preget av traumer omkring brudd på menneskerettigheter og langvarig politisk undertrykking (Sveaass & Reichelt, 2011, s. 215). Tapet av et sosialt nettverk, som støtter og fungerer som en beskyttelsesfaktor, vil ofte gi en ekstra belastning (Skytte,2004).

Jeg velger her kort å beskrive Sluzkis (1979) fasemodell, som tar utgangspunkt i konsekvensene for både individet og familien. Da Sluzki laget modellen, var han opptatt av faren for generalisering og ønsket å vise hvor sammensatt det kan være å forstå migrasjon. Fasene kan ha glidende overganger og lengden på dem kan variere (Hagen & Qureshi,1996).

Den første fasen i modellen kan kalles forberedelse eller førmigrasjon (Sluzki,1979). Her kan familiemedlemmene være preget av både negative og positive forventninger. Situasjonen i hjemlandet og familiens livssituasjon, kan påvirke hvorvidt den varer i en kort eller lang periode (Hagen & Qureshi,1996). Det vil ofte være en felles beslutning i familien om migrasjon, Samtidig kan det være en formening i familien om hvem som var den ansvarlige for beslutningen (Skytte,2004).

Den andre fasen kalles for migrasjonsfasen og den inneholder selve reisen. Den kan strekke seg over både korte og lange tidsrom (Sluzki,1979). Hvordan reisen foregår og om man kjenner seg beskyttet, kan påvirke opplevelsen av migrasjonen (Hagen & Qureshi,1996).

Tredje fase kalles overkompensasjon. Her beskrives en situasjon som ofte oppleves som utrygg, fordi flyktningene ikke kjenner språk, samfunnsstruktur og sosiale koder i det landet de bosetter seg i. Familien kan ha store forventninger til den nye livssituasjonen, samtidig som de kan oppleve seg presset av at det nye landet har forventninger om at de skal bli integrert og selvstendige så raskt som mulig (Sluzki,1979). Fasen kan være preget av mange oppgaver og familien kan derfor undertrykke konsekvensene av stresset de har blitt utsatt for gjennom de tidligere fasene (Skytte,2004).

Fjerde fase kalles dekompensasjon eller krisefase. Den kan preges av savn etter eget hjemland, egen kultur, venner og familie. I tillegg kan mange føle tilkortkommenhet på grunn av all ny kunnskap og ferdigheter de skal tilegne seg (Sluzki,1979). «Det å skulle finne seg til rette i et nytt land med alt det dette innebærer av nye utfordringer, belastninger og nyorientering, er en sammensatt oppgave» (Sveaass & Reichelt, 2011).

Den femte fasen kalles transgenerasjonsfenomenet og viser til tilpasningen til den nye kulturen, både sosialt og familiært. Her presenteres potensielle familiekonflikter både mellom ektefellene og mellom generasjonene (Sluzki,1979). I tillegg kommer eventuelle utfordringer og konflikter på grunn av manglende kunnskap om regler og normer i forbindelse med for eksempel foreldrerollen (Hagen & Qureshi,1996). Flyktningene skal mestre to store utfordringer ved å «skape kontinuitet i sin egen identitet og samtidig bli en del av de nye omgivelsene» (Skytte,2004).

Migrasjonsprosessen kan gi utfordringer for mennesker som skal etablere seg i eksil. Familier som skal gjenetableres i eksil kan få andre vansker i tillegg. Den herboende kan være et annet sted i migrasjonsprosessen enn de i familien som er nyankomne til Norge. En mann som kommer på gjenforening til sin kone, kan for eksempel oppleve at konen har endret seg og blitt mer «vestliggjort» enn det han ønsker å akseptere (Skytte, 2004).

2.2 Systemisk praksis

Bertalanffy la grunnlaget for systemteori. Han var på 1920-tallet motstander av det mekanistiske menneskesynet og la fram systemteori, utviklet fra biologien. Han mente at mennesket kunne sees på som en åpen organisme som var i samspill med omgivelsene (Ølgaard, 2014, s. 51). Prinsippene for systemteori har endret seg mange ganger siden den gang og har inspirert til utviklingen av det vi i dag kjenner som systemisk familierterapi. Leeds Family Therapy and Research Center har laget en manual for systemisk familierterapi (Pote m.fl., 2001). Manualen bygger på prinsipper fra Milano modellen, narrativ terapi og løsningsfokusert tilnærming. Manualen inneholder 11 punkter som beskriver aktuell kompetanse og epistemologiske posisjoner som er viktige i en systemisk terapi. Jeg vil i det følgende bruke manualen for å beskrive det teoretisk grunnlag i systemisk tilnærming for min studie.

2.2.1 Systemisk familierterapi

Hovedtrekket i systemisk tilnærming er å ha fokus på systemet og ikke kun på individene i systemet. Et system er mer enn summen av alle delene. Dersom en skiller helheten fra delene, er det fare for at man mister viktig informasjon (Ølgaard, 2014, s.54). Bateson (1972) mente at problemer hos individet ikke har årsak bakover i tid, men i relasjoner og kommunikasjon i nåtiden. I en familie er systemet mer enn bare hvert enkelt individ. På den måten kan man si at et symptom ikke oppstår i en person, men mellom personer (Johnsen & Torsteinsson, 2015).

Bateson la fram kommunikasjonsteori som var med på å skape et nytt verdensbilde og som også påvirket utviklingen innen familierterapifeltet (Jensen & Ulleberg, 2011). Han brukte kybernetikkbegrepet for å forklare at et system er selvregulerende. 1.ordens kybernetikk vil si at man observerer systemet utenfra. «Med 2.ordens kybernetikk forstås det observerte systemet som avhengig av observatøren» (Johnsen & Torsteinsson, 2015, s. 28). Med det kom han inn på hvordan vi forstår det vi forstår, og vårt epistemologisk ståsted. Bateson (1972) viste at det er sentralt hvordan vi tenker omkring epistemologi, hvordan vi tolker det vi observerer og viktigheten av å stille spørsmål om konstruksjonene. Alle system vil være påvirket av nåværende hendelser og samspill mellom mennesker som gjensidig påvirker

hverandre. Bateson (1972) beskriver dette som sirkularitet. Feedback i et system er i ustanselig sirkulering og kan ikke betraktes lineært (Jensen & Ulleberg, 2011).

Det å vurdere kontekst er essensielt i systemisk tenkning (Pote m.fl., 2001). Ved å utvide forståelsen av en situasjon til å inkludere kontekst, vil terapeuten ha mulighet til å forstå den mentale og psykologiske ramme i for eksempel en familiesamtale med familiegjennforente flyktninger (Bateson, 1972). «At forstå atferden i dens kontekst er i grunden det samme som at forstå den relationelt, i relation til konteksten» (Ølgaard, 2014, s. 46). En utforsking i kontekst kan gi forståelse for hva som er meningsbærende for hver person og for familiesystemet.

Systemisk praksis kan beskrives som en holdning, en måte å se sammenhenger mellom problemer og hendelser. Det påvirker hvordan vi ser på mennesket. Det igjen påvirker hvordan vi møter dem og hvordan vi samtaler med dem (Frøyland, 2017). I en familiesamtale ønsker jeg å forstå relasjoner og utfordringer i familien. Det blir da viktig å se på om det er mønstre og sammenhenger i et system, for eksempel hvordan man kommuniserer og hvordan samspillet er. Terapeuten kan være med på å bidra til at familiemedlemmene forstår sammenhenger og mønstre på en ny måte (Johnsen & Torsteinsson, 2015). De sirkulære spørsmålene kan være med på å utforske hvordan de forskjellige familiemedlemmene forstår hendelser. Bateson snakket om kart og terreng som en metafor på hvordan vi persiperer, konstruerer, tolker og hvordan vi forstår den ytre verden. Menneskene innenfor et system kan ha forskjellige kart, med f.eks. en streng mor og en grenseløs far. Ved å bli kjent med egne og andres kart, kan vi få ny innsikt (Jensen, 2009).

2.3 Sosialkonstruksjonisme

Sosialkonstruksjonismen er et samlebegrep for flere teorier om samfunnsteori, deriblant poststrukturalismen. Der sier man at en sannhet kun er et uttrykk for forskjellige perspektiv på virkeligheten (Johnsen & Torsteinson, 2015). For å forstå hverandre med utgangspunkt i en systemisk forståelse er sosialkonstruksjonismen sentral. Den forbindes ofte med samfunnsvitenskaplige kritikere som blant annet Jerome Bruner, John Shotter og Kenneth Gergen (Anderson, 2003). Gjennom dialog kan familien forhandle om hvordan de skal forstå og skape mening basert på et fokus omkring kontekst og relasjoner (Lorås, 2016). Hvordan vi

betrakter verden avhenger at vår tilgang til oss selv, og det får vi gjennom de sosiale relasjoner vi er en del av (Gergen, 2010).

En sosialkonstruksjonist legger til grunn at det ikke finnes en virkelighet som er objektiv. En av grunntankene er at det ikke finnes objektiv kunnskap, det ansees som det er en umulighet (Gergen, 2010). Kunnskap vil alltid være basert på historiske og kulturelle sammenhenger, og dette igjen er konstruert av sosiale sammenhenger. Derfor er egenskapene til menneskene konstruerte og ikke noe man kan kalle en indre kjerne, bestående av noe som er likt for alle (Johnsen & Torsteinson, 2012). Mennesker konstruerer virkeligheten og vår forståelse av verden gjennom våre tanker og ideer (Jensen & Ulleberg, 2011, s.84).

Kunnskap skapes gjennom sosiale prosesser og konstruksjoner. Hvordan vi forstår vil påvirke våre handlinger. Det blir derfor viktig å finne hva som er hvert enkelt menneskes forståelse av virkeligheten for å forstå deres handlinger (Frøyland, 2017). Et eksempel er begrepet familie og hvordan den enkelte familiemedlem forstår dette. En holdning der man tenker at det ikke finnes en sannhet, kan påvirke oss til å bli mindre dømmende og normative (Frøyland, 2017). Det kan også føre til at vi blir mer nysgjerrige og undrende på hvordan andre mennesker tenker og forstår. Gjennom språket lages konstruksjoner. Derfor blir det viktig å gå tilbake til språket for å forstå hvilken mening som ligger i ord og begreper for den enkelte person (Gergen, 2010).

2.4 Makt

Begrepet makt har vært i fokus i familierapi siden begynnelsen av 1950. Det er essensielt at terapeuten er reflektert over egen maktposisjon, samt hvem i familiesystemet som innehar makt (Vetere & Stratton, 2016). Målet er å sikre klienten brukermedvirkning og eierskap til egen historie (Pote m.fl., 2001).

Bateson mente at det er en epistemologisk feil å tenke at noen kan ha makt over noen andre, fordi alle er en del av et forhold (gjengitt fra Lundby, 1989, s. 90). Den franske filosofen Foucault (1973) utvidet diskusjonen til å sette fokus på at makt er et sammensatt tema. Han mente at makt er noe som finnes i alle relasjoner og i seg selv ikke negativ eller positiv. Han ble derfor mer opptatt av å se på virkningen av makt. Terapeuten bør ha en reflekterende

holdning til egen maktposisjon, og hvorvidt relasjonen er preget av å være asymmetrisk eller ikke (Lorås, 2016). Ved å benevne makt kan man i dialogen utforske klientens forhold til egen maktposisjon, i relasjonen med terapeuten og i relasjonen med andre (Lundby, 2009).

Focault var opptatt av diskursbegrepet som «et spesielt mønster eller måte å tenke på» (Lundby, 1989, s. 93). Han mente at kunnskap kan gi makt til å være med på å definere diskursene. Foucault beskrev tre forhold som gir maktposisjoner og definisjonsmakt i samfunnet. Den ene ved at noen tildeler andre en identitet som er med på å skape en differensiering, og «vi» og «de» relasjoner. Den andre ved klassifisering av sykdommer og diagnoser som gir en objektivisering av menneskene. Den tredje ved at de akademiske profesjonene kan si hva som er normalt og ikke normalt (gjengitt fra Madigan, 2015, s. 41 - 44).

De som har kunnskap kan gjennom språket bruke den til å få makt over andre. I et samfunn vil man til enhver tid gi og få posisjoner innen sosiale kontekster, gjennom handlingene som språket er med å skape (Øfsti, 2010). I flyktningefaglig sammenheng kan det finnes definisjoner omkring hva som er normale reaksjoner på en krigs- og fluktsituasjon, forventninger til integrering og syn på kulturelle forskjeller. Foucault var en av dem som var kritisk til hvordan diskurser regulerte menneskene på en normativ måte. Han mente at vi gjennom samfunnet blir sosialisert til å vurdere andre og bli vurdert selv etter visse normer (gjengitt fra Lundby, 2009, s. 26). Faren er at generaliseringen og konkretene kan gi lite mulighet for endring og bevegelse (Madigan, 2015).

Definisjonene og kategoriseringene kan være vanskelige å avdekke opphavet til, slik at menneskene integrerer de kulturelle diskursene. «Det er også viktig å forstå hvordan den moderne makten virker – i motsetning til den tradisjonelle makten – når man skal vurdere et menneskes opplevelse av utilstrekkelighet, inkompetanse og personlige nederlag» (White, 2009, s. 238).

2.5 Narrativ tilnærming

Begrepet narrativ er opprinnelig hentet fra litteraturvitenskapen, der man så på de mer abstrakte sidene av historiene og det som ga meningsdanning (Johnsen og Torsteinson, 2015).

White (2009) brukte metaforer for å belyse at mennesket forstår seg selv ut fra den historien han eller andre forteller om ham. Narrativ terapi beskrives som poststrukturalistisk blant annet fordi det har fokus på diskurs og makt. Narrativ terapi er basert på relasjoner, og innen poststrukturalismen ser man på rådende diskurser i samfunnet som er med på å styre sosial aktivitet og interaksjon (Madigan, 2015). Det er en forståelse grunnlagt på at alt liv og erfaring er unikt.

Et av fundamentene i narrativ terapi er at folks liv er rikere og fyldigere enn historiene om dem. De historiene menneskene forteller om seg selv kan være forskjellige, men ofte vil en av dem bli den dominerende. Alle de andre underhistoriene som ikke passer med den dominerende, kan bli utelatt i beskrivelsen av hvem man er (White, 2012). Dette kan relateres til at flyktningene har sine historier før de ble flyktninger, samtidig som samfunnet de kommer til vil se dem ut fra historier forbundet med krig og flukt. I familiesamtalene med flyktningene kan det derfor være et viktig fokus å utforske hvordan livet var før krigen eller vanskelighetene startet. Det kan sammenliknes med å utvide spotlighten på en scene, slik at alle delene av historien kommer med (Lundby, 2009).

Kompleksiteten i livet gir historier om oss som vi forteller oss selv og andre. Det vi forteller om oss selv og andre, har en tendens til å bli det vi lever ut (Madigan, 2015). En tynn historie sier lite om sammenhenger som finnes i et alminnelig liv og kan ha som utgangspunkt noe andre mennesker har definert om oss. Dersom man leter i en tynn historie, kan man finne alternative historier som kan gi ny mening og skjulte sammenhenger (White, 2009). Terapeuten kan i en samtale snakke om hvilken relasjon klienten har til temaet eller problemstillingen, og hva det gjør med personen. Gjennom dialog kan man skape en gjenfortelling der nye sider av problemet eller personen kommer fram og på den måten utvide historiene (Madigan, 2015).

I en narrativ tilnærming tar man utgangspunkt i håp og drømmer som er betydningsfulle for dette mennesket (Lundby, 1989). Man ønsker å få fram unntakshistoriene, for at personen kan knytte kontakt med et utvidet bilde av seg selv. Begrepet dekonstruksjon er en tilnærming som ble introdusert av Jacques Derrida, da brukt for å finne flere betydninger av tekst. Tanken er at det alltid vil skjule seg forskjellige betydninger i et ord eller tekst, og at man kan utforske hvordan klienten forstår begrepet, eller om det også kan ha andre betydninger (Anderson, 2003). Dersom temaet hos en flyktning er smerte kan man i en samtale hjelpe personen med å

skille erfaringer forbundet med smerte, med for eksempel erfaringer forbundet med håp. «Da kan smerte kanskje vitne om hva som har vært dyrebart for en person, men som har blitt krenket, og vedvarende fortvilelse kan oppfattes som tegn på at vedkommende har greid å holde fast ved noe verdifullt ...» (White, 2009, s, 189).

Et viktig element er det White (2009) beskriver som en eksternaliserende samtale. Sentralt her er at problemet kun blir sett på som problemet, det er hverken klienten eller noe som ligger i relasjonen (Lundby, 1998). Dersom klienten identifiserer seg med problemet, blir det vanskelig å endre situasjonen. Ved å objektiviserer problemet, kan man kjenne seg atskilt fra problemet (White, 2009). Bruk av tegning som en livslinje, kan beskrives som en form for eksternalisering. Klienten får mulighet for å se utenfra det han forteller om, og kan finne nye rebeskrivelser og reposisjonere seg i forhold til det han tidligere har erfart som egen identitet (Madigan, 2015).

Hedrende seremoni er hentet fra Myerhoffs forskning innen antropologi (Lundby, 2009). Klienten forteller sin egen historie, så gjenforteller tilhøreren deler av historien. Vitnet gir tilbake det som har berørt henne som tilhører, hva hun kjenner igjen i sitt eget liv og hvordan hun har blitt inspirert av å høre denne historien (Lundby, 2009). White (2009) beskriver dette som en anerkjennelse til personen, som kan ha større effekt enn at man gir skryt og ros. Ved at deler av personens historier blir benevnt i en samtale med tilhørere, kan personen bli minnet om medlemskap i sosiale sammenhenger han hadde før problemet koblet han fra.

2.6 Aktuell forskning

For å vise reliabilitet i min studie, vil jeg kort redegjøre for relevant forskning (Johannessen, Tufte & Christoffersen, 2016). Jeg har funnet dette gjennom søkemotorene Google Scholar og Oria, samt i tidsskriftene «Fokus på familien», «Journal of familytherapy», «Community, Work & Family». Jeg brukte søkeordene familiejenforening, eksil, migrasjon, systemisk familieterapi, forebyggende familiearbeid.

2.6.1 Seperasjon på grunn av migrasjon

«I Felt Like My Heart Was Staying Behind: Psychological Implications of Family Separations & Reunifications for Immigrant Youth» er et longitudinelt studie som ble gjennomført i perioden 2005 – 2010 (Suárez – Orozco m.fl., 2011). Deres forskning viser utfordringene for arbeidsinnvandrere til USA. Forskningen har fokus på det å bli gjenforent som familie etter lang seperasjon fra hverandre, samt hvilke vansker det kan gi når de skal gjenskape sin familie i et nytt land. Forskerne henter data fra 282 nyankomne ungdommer fra Kina, Sentral America, Den Dominikanske Republikk, Haiti, og Mexico. 75% av disse hadde vært atskilt fra en eller begge foreldrene i en lang periode.

Studien viser at barn som har vært atskilt fra foreldrene over lang tid i høyere grad har angst etter migrasjonen, enn barn som ikke var atskilt fra foreldrene. Siden det er en undersøkelse som varte over en lang periode, fikk de også resultater som viste at symptomene hadde avtatt etter fem år. Forskerne fikk gjennom kvalitative data med foreldrene og ungdommene mulighet til å belyse tema om atskillelse og gjenforening i en migrasjonsprosess (Suárez-Orozco m.fl., 2011).

2.6.2 Familien som resilliens faktor

«Family, activity, and stress reactions in exile» er en studie som ble gjennomført i Norge (Lie, Sveaass & Eilertsen, 2004). Det var 966 flyktninger som deltok i studien. Forskerne så på hvordan det å være sammen med familien og det å være i aktivitet, kan bidra til å gjøre situasjonen lettere hos flyktninger med traumatiske erfaringer. Forskerne fant at det å kunne ha tilhørighet og støtte fra familien, samt det å delta i aktiviteter, virker positivt inn på posttraumatiske symptomer, uansett hvilket traume som lå bak. I tillegg viste studien at desto høyere nivå av eksponering av traumatiske hendelser, desto viktigere var familien som beskyttende faktor. Studien viste også hvor viktig det var å implementere psykososiale verktøy og metoder for å styrke familiesystemet, når traumatiserte mennesker skal integreres i eksil (Lie m.fl., 2004).

2.6.3 Familieterapi med flyktninger

I Sverige gjennomførte tre forskere en kvalitativ studie som heter «Family therapy sessions with refugee families». De hadde familieterapisessjoner med tre bosniske familier, i tillegg til at de intervjuet dem om dette etterpå (Björn, Gustafsson, Sydsjö & Berterø, 2013). Forskerne ønsket å utforske hvilke erfaringer og oppfatninger flyktningene hadde omkring livet før krigen, krigen og flukten, samt det nye livet i Sverige.

Studien viste viktigheten av å utforske hvilke liv flyktningene hadde før de flyktet, samt hele kompleksiteten av familiebildet, for å kunne støtte i prosessen med å finne et familienarrativ i den nye livssituasjonen. Analysen deres viser at ved å støtte flyktninger gjennom metoder som fremmer god helse, kan det gjøre det enklere for dem å tilegne seg et nytt samfunnssystem. Dette medfører også det å få tilbake en følelse av sammenheng, mening, forståelighet og medvirkning (Björn m.fl., 2013).

2.6.4 Systemisk familieterapi og interkulturell kompetanse

Bergset (2011) beskriver i sin artikkel om erfaringer som baseres på systemisk familieterapi i møte med mennesker med annen etnisk bakgrunn. Artikkelen bygger på Bergsets master i familieterapi, der hun gjennomførte en kvalitativ studie. Hun intervjuet fagpersoner med familieterapeutisk bakgrunn og som arbeidet i en interkulturell kontekst utenfor familievernnet.

I artikkelen peker hun på at definisjonen av begrepet interkulturell kompetanse samsvarer med grunnleggende element i systemisk tilnærming. Hennes intervjupersoner beskriver at det å benytte systemisk tilnærming som en ikke-vitende posisjon, samt et konstruktivistisk ståsted, er det viktigste grunnlaget for å øke sin interkulturelle kompetanse i møte med for eksempel flyktninger (Bergset, 2011).

3 Metodologi

I dette kapitlet redegjør jeg for studiens metodologi. Innledningsvis legger jeg fram studiens vitenskapelige forankring og epistemologiske ståsted. Begge disse vil påvirke hvordan jeg har organisert studien (Thagaard, 2016). Deretter beskriver jeg den kvalitative forskningen jeg har valgt. Videre redegjør jeg for IPA og dens fenomenologiske og hermeneutiske utgangspunkt. Her beskriver jeg de seks trinnene i analysen. I tillegg presenterer jeg min forskningsprosess med utvalg og rekruttering av intervjupersoner, gjennomføring av intervju, utforming av intervjuguide, samt transkribering. Avslutningsvis reflekterer jeg over forskningens validitet og reliabilitet, min forforståelse, samt mulige etiske hensyn.

3.1 Vitenskapsteoretisk ståsted, fenomenologisk-hermeneutisk ramme

I en familierapeutisk praksis og i forskning er det viktig med en bevisstgjøring om hva som er ens vitenskapelige ståsted. Her vil begreper som epistemologi være av betydning. Dallos og Vetere (2005) beskriver at epistemologi handler om hvordan vi oppdager det som eksisterer og hvorfor problemer oppstår. Jensen (2009, s.35) beskriver det som «... de reglene man følger for å danne en virkelighetsforståelse». Den posisjonen man inntar, vil prege hva man ser på som sannhet (Johnsen & Torsteinson, 2012). I en konstruktivistisk epistemologi vil en tenke at en forsker eller terapeut aldri kan være objektiv, men vil være en del av det som det forskes på (Dallos & Vetere, 2005).

Tilnærmingen i studien min er fenomenologi og hermeneutikk. Fenomenologi bygger på Edmund Husserls filosofi og handler om «å beskrive, istedenfor å forklare og analysere» (Kvale & Brinkmann 2017, s.45). Man fokuserer på å forstå hver enkeltes erfaringer. En slik tilnærming legger vekt på hvordan de menneskene vi intervjuer opplever sine egne erfaringer. Dette stemmer med målet for min studie, nemlig å få kunnskap om familiesamtaler med familiegjenforente flyktninger, gjennom erfaringen til mine intervjupersoner. Det vil være viktig å se det ut fra den enkeltes perspektiv, fordi det antas at verden er slik de oppfatter den. Samtidig vil forskeren fortolke ut fra sin forståelse, det som intervjupersonene beskriver (Thagaard, 2016).

Hermeneutikk vil si at man fortolker handlinger og meningsinnhold utover det man ser i utgangspunktet (Krogh, 2014). Teorien viser til hvordan et dypere meningsinnhold, som ikke alltid er åpenbar, kan prege vår forståelse av verden (Thagaard, 2016). Gadamer mente at vi bare kan forstå ut fra det vi allerede forstår, som igjen er preget av den kontekst vi er en del av. Når vi møter noe nytt, vil hvordan vi forstår dette, også påvirke vår forforståelse. Dette er det som kalles hermeneutisk sirkel. Gjennom helheten forstår vi delene og omvendt, slik at det skapes ny forståelse og kunnskap som skaper mening (Kvale & Brinkmann, 2017).

Jeg ønsket i min studie å undersøke hvordan fagpersoner forteller at de forstår samtaler med familiegjenforente flyktninger. For å få fram kontekst i forskningen på fenomen og meningsinnhold, fokuserer jeg både på det som skjer forut for samtalene, det som skjer i samtalene og tilbakemeldinger fra familiene etterpå. Jeg ser det som viktig å finne et helhetsinntrykk av data og finne meningsbærende deler i intervjuene. I tillegg trekker jeg ut deler av teksten som oppfattes som meningsbærende jamfør problemstilling. Videre blir det sentralt å gi en sammenfatning eller rekontekstualisering av funnene mine (Johannessen mfl., 2015).

3.2 Forskningsdesign: Kvalitativ forskning

Jeg valgte kvalitativ forskning for datainnsamlingen og gjennomførte kvalitative intervju med et lite utvalg. Kvalitativ forskning stemmer godt overens med min problemstilling og min vitenskapsteoretiske plattform. Det er også i overensstemmelse med mitt epistemologiske ståsted, som kan beskrives å være sosialkonstruksjonistisk (Johnsen & Torsteinsson, 2012). Den epistemologiske posisjonen vil påvirke utformingen av forskningsspørsmålene slik at de fortrinnsvis vil være åpne og utforskende, i motsetning til lukkede og forklarende (Smith, Flowers & Larkin, 2012).

Jeg har valgt Interpretative Phenomenological analyses (IPA) som analysemetode. IPA vektlegger menneskenes evne til å reflektere og gi mening til deres liv (Dallos & Vetere, 2005, s. 58). De erfaringer mennesker har som har fellestrekk, kan gi forståelse av et fenomen. IPA stemmer overens med min problemstilling, samt verdimeisig ved å ta hensyn til hver enkelt intervjuperson sine erfaringer, meninger og fortolkninger (Smith m.fl., 2012).

Forskeren har mulighet til å forstå erfaringene ut fra deltakernes beskrivelser av temaet som blir forsket på og hvordan det gir mening for vedkommende (Dallos & Vetere, 2005).

IPA er ideografisk ved at man går i dybden på detaljer for å beskrive erfaringer og opplevelser jamfør aktuelt tema. Hvert intervju analyseres enkeltvis, før man forsøker å finne mening og hypoteser. IPA er fenomenologisk ved at mitt mål er å søke å finne ut av hvordan fagpersonene selv finner mening i det de erfarer. Den er også hermeneutisk ved at jeg som forsker må tolke på hvilken måte intervjupersonene skaper mening av det de har erfart i forbindelse med tema. IPA har et grunnleggende prinsipp om å se på hver enkelt historie, hver enkelt ide, det vil si å se på det spesielle og ikke det generelle (Smith m.fl., 2012).

3.3 Kvalitativt forskningsintervju

Et kvalitativt forskningsintervju er en utforsking av intervjupersonens livsverden, «verden slik vi møter den i dagliglivet, og slik den framtrer i den umiddelbare og middelbare opplevelse, uavhengig av og forut for alle forklaringer» (Kvaale & Brinkmann, 2017, s. 46). I det semistrukturerte intervjuet er man opptatt av beskrivelsene fra intervjupersonene og også hvordan de fortolker meningen med de fenomenene som blir beskrevet (Kvaale & Brinkmann, 2017). Jeg var opptatt av å utforske hvordan familiesamtaler med familiegjenforente flyktninger kan forebygge eventuelle vanskeligheter når de gjenforenes i eksil. I tillegg var jeg opptatt av å utforske fagpersonenes erfaringer fra denne type familiesamtaler. Kvalitative forskningsintervju var godt egnet til dette, fordi intervjupersonen kunne få mulighet til å uttrykke seg fritt utover det som spørsmålene åpner opp for.

Kunnskap er både relasjonell og samtalebasert (Kvale & Brinkman, 2017, s. 77). Forskeren og intervjupersonen vil sammen finne fram til det man forstår, og man godtar at det ikke finnes en objektiv virkelighet. Kunnskap kan også beskrives som kontekstuell. Det betyr at det både er ut fra her og nå, samt et tidsperspektiv over tid. Så den kunnskapen man oppnår, kan ikke automatisk overføres til en liknende situasjon (Kvale & Brinkmann, 2017). I et kvalitativt forskningsintervju vil nærhet og tilstedeværelse i samtalen være viktig for hva intervjupersonene velger å fortelle. Forskeren er ikke objektiv i situasjonen, men er med på å påvirke. Dette krever en bevissthet fra forskeren (Thagaard, 2016). Forskeren er med på å

skape en kontakt mellom intervjupersonen og det tema man ønsker å utforske (Smith mfl., 2012).

3.4 Utvalg og rekruttering

Størrelsen i kvalitative studier blir vurdert ut fra det som kalles metningspunkt. Begrepet kan forklares som at det ikke er sannsynlig å få mer informasjon dersom man utvider med flere informanter (Thagaard, 2016). Jeg valgte en utvalgsstørrelse på fire intervjupersoner. Bakgrunnen for dette er at prosjektet er en masterstudie i et beskjedent omfang, med begrenset tid til disposisjon (Thagaard, 2016). Tidsbegrensningen vanskeliggjør en omfattende datainnsamlingsprosess. Utvalget skal imidlertid være stort nok til å kunne gi en fyldig belysning av en problemstilling. Forskere som velger IPA vil ofte ha et lite utvalg, fordi de ønsker å fokusere på en dybdebeskrivelse i hver enkeltes erfaring (Smith mfl., 2012).

Målet mitt er å få fram fagpersoners beskrivelser og erfaringer, slik at jeg kan fortolke betydningen (Kvale & Brinkmann, 2017). Intervjupersonene hadde forskjellig fagbakgrunn og arbeidet innen forskjellige virksomheter innen helse- og sosialsektoren, i store og mellomstore kommuner. For å ivareta anonymisering, har jeg gitt dem fiktive navn. Bente jobber som psykolog og har lang erfaring i kontakt med flyktninger. Cecilie er familieterapeut og har også lang yrkeserfaring i det flyktningefaglige feltet. Anne har hatt mange samtaler med flyktninger i arbeidet som helsesøster. Dina er også helsesøster i en flyktninghelsetjeneste.

Med et så lite utvalg er det avgjørende å finne relevante intervjupersoner. Det kalles strategisk utvalg og handler om at den som forsker bestemmer målgruppen som er relevant for problemstilling og aktuell teori. Utvalget blir satt ned ut fra hensiktsmessighet (Johannessen m.fl., 2015). Inklusjonskriteriene mine var at intervjupersonen skulle ha kontakt med familiegjennforente flyktninger, samt arbeide med samtaler om familiegjennforeningen med denne målgruppen. Jeg ønsket også at de skulle ha erfaring fra samtaler med minimum to familier.

I utgangspunktet tenkte jeg å finne intervjupersoner i Rogaland, men det viste seg at det var få fagpersoner som på det tidspunktet samsvarte med mine kriterier. Jeg søkte intervjupersoner i andre fylker, både ved å kontakte RVTS-kontorene og en nettside som heter Felles faglig

forum for kommuner som jobber med flyktninger (FFKF). Heller ikke dette ga mye respons. Videre ringte jeg til forskjellige flyktningehelsetjenester i flere kommuner. Forespørsels-samtalene mine ble ofte preget av at de jeg snakket med ønsket mer informasjon om temaet «familiesamtaler med familiegjennforente flyktninger» av meg, og var nysgjerrige på hvordan de kunne starte et slikt tiltak. Det var altså ikke mulig å ha et strategisk utvalg, men mer et kriteriebasert og tilgjengelighetsutvalg (Johannessen mfl., 2015). Målet mitt var å få en representasjon av begge kjønn, fordi jeg tenker det er en mulighet for at menn og kvinner blant annet kan punktuere på forskjellige tema i en familiesamtale. Det var ikke mulig å få til, på den tiden jeg hadde til disposisjon for å finne intervjupersoner. Jeg valgte derfor fire kvinner som intervjupersoner.

3.5 Intervjuguide

Forskningsprosjekt med IPA vil ofte ha semistrukturerte intervju (Langdridge, 2007). En intervjuguide skal formes slik at den består av hovedspørsmål, oppfølgingsspørsmål, og kommentarer som er med på å skape en god flyt i samtalen (Thagaard, 2016). Det som er karakteristisk for et fenomenologisk orientert intervju er at den som blir intervjuet får stor grad av rom til å gå i dybden når de forteller. Hermeneutiskpregede intervju vil også legge vekt på at intervjueren har oppklarende spørsmål for å klargjøre mening med det informanten sier (Thagaard, 2016).

Intervjuguiden min består av fem hovedspørsmål med utfyllende underspørsmål. Spørsmålene er åpne med mulighet for intervjuperson å utdype det de forteller (Langdridge, 2007).

Intervjuguiden ble utformet med tanke på å være en rettesnor i intervjuene. Det er «hverken stramt strukturert med standardspørsmål eller helt «ikke-styrende» (Kvale & Brinkmann 2017, s. 48). Intervjuguiden inneholder både faktaspørsmål og meningsspørsmål (Kvale & Brinkmann, 2017). Målet mitt var å få fram hvorvidt samtalene kan være med på å gi grunnlag for en gjenforeningsprosess som oppleves som god av flyktningene, samt forebygge eventuelle utfordringer. Jeg ønsket å styre intervjuene mot selve samtalene med de familiegjennforente slik at jeg unngikk at intervjuet i for stor grad dreide seg om alle de praktiske utfordringene familiegjennforente opplever.

Et godt intervju vil basere seg på den kunnskap forskeren har om tema (Thagaard, 2016). Jeg satte meg derfor inn i tidligere forskning omkring situasjonen til familiegjenforente flyktninger, samt familiesamtaler i en familierapeutisk kontekst. RVTS-Midt, Flyktningehelseteamet i Trondheim kommune og Psykologisk institutt, Universitetet i Oslo, startet i 2013 et prosjekt der de gjennomførte familiesamtale med familiegjenforente flyktninger. De som deltok i prosjektet snakket med flyktningene om hva de tenker de har behov for i en gjenforeningsprosess. Gjennom klinisk arbeid over flere år, samt dette prosjektet, ble veiledningsheftet «Familiegjenforening i eksil» utformet (RVTS-Midt m.fl., 2016). Jeg snakket med psykolog Jorun Gran ved RVTS-Midt før jeg startet intervjuene, samt diskuterte mine funn med henne i etterkant. Jeg snakket også med psykolog og familierapeut Nora Sveaas om hennes forskning og erfaring i samtaler med familiegjenforente flyktninger. Videre deltok jeg på et seminar i Trondheim der veiledningsheftet ble presentert for fagpersoner.

Intervjuguiden min har åpne spørsmål med oppfølgingsspørsmål. Jeg ønsket å utforske følgende områder:

1. Hvordan fagpersonene erfarer familiesamtalene og hvordan de fortolker det de erfarer
2. Bruken av veiledningsheftet og evt. opplæring
3. Erfaringer og refleksjoner om hva som kan hjelpe og hvorfor.

Spørsmålene starter med fokus på det konkrete, for så gå mer i dybden på deres erfaringer og fortolkninger. Jeg avsluttet med spørsmål som kan oppfattes som mer nøytrale for å avrunde intervjusituasjonen (Thagaard, 2016).

3.6 Gjennomføring av intervjuene

Dallos og Vetere (2005, s. 178). viser til at et intervju består av flere faser. De kaller stadiene for initiativ og forberedelse, intervjuerens atferd, hensikten og konsekvenser av intervjuet både for informant og intervjuer. Jeg gjennomførte intervjuene over en periode på to måneder. Intervjuene varte i 40 – 60 minutter. Det var vanskelig å få intervjupersoner i mitt nærområde. På grunn av store geografiske avstander, ble intervjuene foretatt ved hjelp av Skype og telefon. For at intervjuene skulle kunne gjennomføres, måtte jeg tilpasse meg de jeg

skulle intervjuet. Informantene ønsket at intervjuet skulle foregå i løpet av arbeidsdagen. Avtale om tidspunkt for intervju ble gjort via mail og telefon. I forespørsel om deltakelse, hadde jeg sendt informasjonsskriv og samtykke på mail (vedlegg 1 og 2). I spørsmålene mine la jeg vekt på å unngå familieterapeutiske begrep, fordi intervjupersonene var fra forskjellige fagfelt. Målet mitt var i størst mulig grad å anvende allmenne ord i formuleringene av spørsmålene.

Gjennomføringen kan betraktes som å holde to elementer, nemlig intervjuets kontekst og intervjuets prosess (Dallos & Vetere, 2005). Intervjuene ble foretatt mens jeg satt på kontoret mitt på jobb. For å unngå avbrytelser, satte jeg på opptattskilt på døren. Jeg brukte mobiltelefon slik at jeg kunne gjøre opptak direkte fra høyttaler på telefonen. Den digitale opptakeren lå ved siden av for å sikre at både min og intervjupersonenes stemme ble innspilt. Som intervjuer er det viktig å ha en nysgjerrig og åpen holdning, samtidig som man hele tiden reflekterer over om det er noe man tar som en selvfølge eller overser (Dallos & Vetere, 2005). Dersom intervjuer tilpasser seg intervjupersonen og gir rom for utfyllende kommentarer og refleksjoner, kan grunnlaget for et godt intervju skapes (Johannessen mfl., 2015).

Jeg startet med en samtale før intervjuet, der målet var å etablere kontakt og snakke om min rolle og om intervjuet. Mitt ønske var å være en aktiv intervjuer, der jeg var med på å skape mening i samtalen sammen med dem jeg intervjuet (Thagaard, 2016). «Det er nødvendig å lytte til de eksplisitte beskrivelsene og de uttrykte meningene, men også det som sies mellom linjene» (Kvale & Brinkmann, 2017, s. 47). Under intervjuet tenkte jeg på å lytte og ha pauser som kunne gi den andre tillatelse til å være i kontakt med sine indre dialoger (Andersen, 2005). Pauser ga også meg mulighet til å reflektere over det intervjupersonen hadde sagt og hvordan jeg skulle fortsette intervjuet. Dette står også sentralt i fenomenologisk og hermeneutisk tilnærming (Kvale & Brinkmann, 2017). Der jeg kun brukte telefon og ikke Skype, mistet jeg kontakten man får ved å se hverandres kroppsspråk (Kvale & Brinkmann, 2017). Jeg ble derfor opptatt av å gi muntlige tilbakemelding i form av «ja» og «hm», både for å skape en trygghet og å kompensere for manglende analog kommunikasjon (Jensen & Ulleberg, 2011).

Jeg avsluttet intervjuene ved å spørre om det var noe de ønsket å legge til eller kommentere. Jeg ga dem mulighet for at de kunne kontakte meg i ettertid dersom de ønsket det. Vi avtalte også at jeg kunne ta kontakt med dem, dersom jeg hadde behov for oppklaringer eller

utfyllende spørsmål. Alle intervjupersonen oppsummerte etter intervjuet at de opplevde det som meningsfullt å snakke om dette tema. Flere uttrykte at de manglet arenaer for refleksjon sammen med andre fagpersoner om familiesamtalene.

3.7 Transkribering

Å transkribere betyr å overføre fra en form til en annen. Et kvalitativt intervju forgår i en dialog. Det som blir ytret blir abstrahert og nedskrevet i en avgrenset form som krever mange vurderinger underveis (Kvale & Brinkmann, 2017). Under intervjuene brukte jeg en digital opptaker av merket Sony. Jeg hørte på opptakene flere ganger, før de ble transkribert. Alle data ble transkribert fra tale til tekst, før de ble analysert. Ved å transkribere et intervju blir det strukturert og lettere å få oversikt over. Det vil igjen lette analysen (Kvale & Brinkmann, 2017).

Intervjupersonen har forskjellige dialekter. For å lette tilgangen til materialet, samt ivareta anonymisering, har jeg valgt å transkribere til bokmål. Fokuset har allikevel vært å transkribere tilnærmet likt det intervjupersonene sier. Jeg har valgt å ta bort fyllord som «Hm, ehem» etc., for å få en bedre flyt i intervjuene. Jeg er bevisst på at viktig informasjon da kan gå tapt, derfor skrev jeg en logg underveis for å minne meg på hvordan jeg erfarte intervjuet (Dallos & Vetere, 2005).

3.8 Analyse

Dallos og Vetere (2005) beskriver IPA i seks steg. Jeg fulgte disse stegene og vil i det følgende kort redegjøre for hvordan jeg gjennomførte min analyse av transkripsjonene.

Steg 1: Lese og re-lese

Her ønsket jeg å få et helhetsinntrykk av meningsinnhold i intervjuene. Jeg leste flere ganger gjennom intervjuene i den rekkefølgen jeg hadde gjennomført dem, og noterte meg det som jeg ved første inntrykk oppfattet som hovedtemaene. Jeg noterte også refleksjoner jeg fikk mens jeg leste (Dallos & Vetere, 2005). Jeg erfarte at jeg fikk nye refleksjoner angående tema ved å lese intervjuene flere ganger.

Steg 2: Innledende notater

Dallos og Vetere (2005) beskriver punkt to og tre som to atskilte steg. Jeg erfarte at både teori og meningsfortetting ble synlig for meg samtidig. På bakgrunn av dette valgte jeg å gjennomføre de to stegene parallelt. Jeg lyttet til opptak mens jeg leste transkripsjonene og var opptatt av språk og kontekst. Jeg delte arket i tre kolonner. På venstre side skrev jeg det som jeg anså som nøkkelord og nøkkelkommentarer. Med det ønsket jeg å finne likheter og forskjell i meningsstrukturer fra de fire intervjuene.

Steg 3: Utpeke framvoksende tema og refleksjon knyttet til teori.

På høyre side av arket skrev jeg refleksjoner mine og henvisninger til aktuell teori. Dette ble gjort ut fra de aktuelle nøkkelutsagnene på venstre side. Her tok jeg også med hypoteser, antakelser og mine reaksjoner på dette (Dallos & Vetere, 2005). Denne prosessen representerer den hermeneutiske sirkelen. Helheten blir dekonstruert i deler, og disse delene blir til en ny helhet for forskeren (Smith m.fl., 2012).

Steg 4: Kronologisk nummerering av viktige utsagn

Jeg noterte viktige utsagn, anonymiserte navn på intervjuperson og sidetall. Dette gjorde jeg slik at jeg lett kunne gå tilbake til transkripsjonene og utsagnet i de neste stegene. Smith m.fl. (2012) beskriver at IPA kjennetegnes ved at steg 1-4 blir gjort med alle intervjuene, før man går videre til neste steg i analysen.

Steg 5: Kategorisering av viktige utsagn og leting etter hovedfunn

Kodene fra alle intervjuene ble samlet, fargekodet og klippet ut. Jeg hadde nå funnet 150 viktige utsagn. Jeg la dem utover bordet for å få oversikt og se etter forbindelser mellom dem (Dallos & Vetere, 2005). Jeg kom fram til tre hovedfunn og åtte underpunkt.

Steg 6: Navngiving av hovedfunn

I den videre prosessen så jeg på sammenheng og mønstre mellom funnene og eksisterende teori (Dallos & Vetere, 2005). Jeg brukte de fortolkende kommentarene på høyre side til å lete fram hovedkategorier og underpunkter.

3.9 Validitet og reliabilitet.

Validitet er et begrep knyttet til om forskningen kan sies å være gyldig, ut fra de tolkningene forskeren har gjort (Thagaard, 2016). For at forskningen skal være valid er det viktig at forskeren viser sitt vitenskapelige ståsted, sin posisjonering. Begrepet reliabilitet knyttes til forskningens troverdighet og overførbarhet (Kvale & Brinkmann, 2017). For å vise reliabilitet må forskeren være transparent med hensyn til forskningsprosessen, for eksempel ved å være tydelig på forskjellene mellom innhentet data i intervjuene og egne refleksjoner (Thagaard, 2016). Jeg har vist min vitenskapelige forståelsesramme og epistemologisk ståsted i 3.1 og 3.2.

En forsker må til enhver tid være villig til å stille kritiske spørsmål til de forståelsene og tolkningene som kommer fram og om de er valide i forhold til tema og kontekst (Thagaard, 2016). Kvale og Brinkmann (2017, s.290) beskriver at «Pragmatiske, konstruksjonistiske og diskursive tilnærminger oppfatter derimot sosial kunnskap som sosialt og historisk kontekstualiserte måter å forstå og handle i verden på». Dette samstemmer med den fenomenologiske hermeneutiske utgangspunkt for å forstå min forskning. Jeg har vært opptatt av å vise mine valg gjennom metode og analysedelen, og på den måten være transparent. Samtidig vil valgene av temaene jeg har fokusert på og hvordan jeg har analysert dem, være preget av min subjektive oppfatning og posisjonering i fagfeltet. Det er derfor stor sannsynlighet for at en annen forsker ville fokusert på andre tema (Thagaard, 2016).

3.10 Min forforståelse og forskning på eget felt.

Innen fenomenologisk hermeneutisk forståelsesramme vil man forvente at forskeren har forforståelse på det han skal forske på (Krogh, 2014). All kunnskap bygger på tidligere kunnskap, som igjen leder til ny kunnskap. Shotter og Katz sier at i en relasjon kommuniseres det ut fra det de kaller en relasjonell-responsiv viten. De mener vi impulsivt responderer på det den andre kommuniserer med forventning om hva de vil si eller gjøre videre (gjengitt fra Anderson & Jensen, 2008, s.36). For en forsker er det viktig å være oppmerksom på dette både under intervjuene og i analysen. Før fortolkningen skjer må egen forforståelse reflekteres over (Smith m.fl., 2012).

Min forforståelse er farget av flere faktorer. Før jeg startet hadde jeg over tyve års arbeidserfaring i flyktningefaglig arbeid, både som barnevernspedagog og familieterapeut. Jeg har blitt kjent med fagområder som flerkulturell forståelse, narrativ tilnærming og systemisk tenkning, både gjennom praksis og utdanning. Gjennom samtaler med familiejenforente familier har jeg fått forståelse for noen av utfordringene de kan møte. Jeg hadde også hørt forelesning og lest om fagpersoners beskrivelser med familiesamtalene. I tillegg hadde jeg lest relevant forskning fra det flyktningefaglige feltet. Det å kjenne til området man vil forske på kan være både fordeler og ulemper. Det kan blant annet føre til at nyanser som ikke stemmer med det man tenker på forhånd, blir oversett (Thagaard, 2016 s. 207). Forforståelsen vil også være preget av min måte å se sammenhenger på. «På fenomenologisk vis må forskeren forsøke å sette sine egne begreper i parentes, i et forsøk på å oppnå maksimal åpenhet overfor tekstene slik de fremstår» (Kvale & Brinkman, 2017, s. 268). Gjennom hele analyse- og diskusjonsprosessen har jeg både ved hjelp av innspill fra veileder, samtaler med medstudenter og egne refleksjoner forsøkt etter beste evne å være bevisst min forforståelse.

3.11 Etiske hensyn

Kvalitativ forskning der det er direkte kontakt mellom forsker og intervjuperson, utgjør muligheter for etiske dilemma. En intervjusituasjon kan utgjøre en skjevfordeling i et maktforhold. Intervjupersonen kan få en følelse av å ikke ha kontroll over hvordan forskeren bruker resultatene i analysen. For forskeren kan analysen utgjøre et dilemma mellom samfunnsmessig nytte av kunnskap og etiske problemstillinger (Thagaard, 2016). I ønsket om å komme i dybden på tema i intervjuet, kan det også være en fare for at intervjupersonen kan føle at hun uttaler mer enn det hun i ettertid tenker var ønskelig (Kvale & Brinkmann, 2017). I intervjuet forsøkte jeg å ha et rolig tempo som ga mulighet for refleksjon, samt å være sensitiv for hvordan de intervjuet opplevde informantrollen.

Det er viktig å få informert samtykke fra intervjupersonene og transkribere resultatene slik at man i størst mulig grad kan referere riktig til det som blir uttalt (Kvale & Brinkmann, 2017). Dette har blitt gjort i min studie. Jeg har anonymisert data om intervjupersonene både i transkriptene, i presentasjon av funn og diskusjonskapittel. Anonymisering kan allikevel være en utfordring fordi det er få fagpersoner som jobber med familiesamtaler for familiejenforente i Norge i dag. Intervjupersonene har jobbet lenge som fagpersoner og de

kommer fra yrker som er kjent med å reflektere over eget faglig ståsted. Jeg anser det derfor som å være en begrenset problemstilling for dem.

Forskningsprosjektet er godkjent av NSD, Norsk Samfunnsvitenskapelige datatjeneste (vedlegg 5). Informantene har fått informasjon om prosjektet (Vedlegg 1). Thagaard (2016) beskriver viktigheten av å ikke informere så mye at det påvirker den som bli intervjuet med hensyn til hva den da tror er riktige svar. Hun sier også at det er en mulighet for at et forskningsprosjekt kan endre seg underveis. Informantene har skrevet under på et samtykke. Det innebærer at de står fritt til å trekke det tilbake uten noen begrunnelse fram mot publisering (vedlegg 2). Dette er et prinsipp som handler om at alle mennesker skal kjenne at de har råderett over de opplysningene om seg selv som de deler med andre. Det handler også om at det er fritt i den forstand at det ikke er utøvd press på dem til å delta (Thagaard, 2016).

4 Presentasjon av funn

I dette kapitlet vil jeg presentere analysen, de tre hovedfunnene og underkategoriene jeg identifiserte ved hjelp av IPA. Problemstillingen som var utgangspunkt for analysearbeidet var: *Hva er fagpersoners erfaring med «forebyggende familiesamtaler» i arbeidet med familiegjennforente flyktningfamilier?*

Ved hjelp av stegene i IPA identifiserte jeg følgende tre hovedfunn og underkategorier:

1 Den politiske kontekstens betydning for dialog

Inspirasjonskilder for å gjennomføre samtalene

Tilfeldigheter avgjør hvem som får tilbud om familiesamtaler

2 utfordringer for familier som gjenforenes i eksil

Atskillelsen påvirker relasjonene i familien etter gjenforening

Å bygge bro mellom ulike kulturer

3 Terapeutiske verktøy tilpasses hver enkelt familie

Betydningen av å se etter unntak og ressurser i flyktningenes historie

«Å snakke» om det familiene vil snakke om

Familiemedlemmenes narrativ som utgangspunkt for eksternalisering

Familiesamtaler: en forskjell som gjør en forskjell

4.1 Den politiske kontekstens betydning for dialog

I det følgende presenterer jeg erfaringene intervjupersonene har om hvordan den politiske konteksten kan være med på å påvirke deres anvendelse av familiesamtalene som metode. Gjennomføringen og innholdet i samtalene, slik jeg forstår dem, kan påvirkes av hvordan

offentlige, sosiale hjelpesystem blir organisert. Det inkluderer også aktuelle regler for flyktningstatus og familiegjenforening. Først sier jeg noe om intervjupersonenes tanker omkring hvordan de ble kjent med denne måten å gjøre familiesamtaler på og hvordan de forstår veiledningsheftet. Så legger jeg fram deres erfaringer og tanker om hvem som er involvert i prosessen og på hvilken måte.

4.1.1 Inspirasjonskilder for å gjennomføre samtalene

Intervjupersonen beskrev i intervjuene forskjellige elementer som inspirerte dem til å starte med et tilbud til familiegjenforente flyktninger. De fortalte her hvordan de ble kjent med metoden, samt engasjementet de kjente da de ble kjent med familiegjenforentes situasjon.

Intervjupersonene jobber på forskjellige steder i hjelpeapparatet og har hatt kontakt med familiegjenforente flyktninger i sitt arbeid. De har etterspurt fagfelt og arbeidsgivere om å ha et større fokus på denne gruppen. Jeg forstår det som at flere av intervjupersonen mente det var en styrke for fagfeltet da veilederen ble utgitt i 2016 (RVTS-Midt m.fl.).

Anne forteller at hun fikk informasjon om veiledningsheftet via introduksjonssenteret. Hun sier at hun som familieterapeut så hvordan hun kunne gjennomføre familiesamtalene med en systemisk tilnærming. Hun har ikke vært på kurs med RVTS, men bruker veilederen som en «ide-bank». Anne sier at det burde legges føringer for kommunene slik at det er fokus på de familie-gjenforente flyktningene, og slik at alle får et slikt tilbud om oppfølging fra for eksempel flyktningetjeneste. «... det bør settes litt lenger oppe i nivå, slik at du får litt mere (sånn) overbygg på det, sånn som RVTS for eksempel» (Linjenummer 634 – 635).

Cecilie forteller at hun ble kjent med veiledningsheftet gjennom et foredrag med Nora Sveaass. Jeg tolker det hun forteller som at det å høre Sveaass sine erfaringer, ga henne inspirasjon til å starte med samtaler selv. Hun forteller videre at hun ikke har hatt opplæring i bruken av veilederen, og at ikke alle RVTS-kontorene har slike kurs. Cecilie sier at det ikke er andre enn hennes kontor i kommunen som har fokus på familiegjenforente flyktninger. Hun savner det og ønsker å samarbeide med f.eks. familievernet. Dina støtter disse uttalelsene: Hun sier «... det er vel sånn at jeg tenker at det er ingen som har spesielt fokus på de familiegjenforente, det er ingen som har ansvar for å følge de opp spesielt, og det tenker jeg jo

at det burde vært, sant, i det offentlige» (Linjenummer 327 – 328). Jeg forstår dette som at flyktningetjenestene ikke har familiegjenforente flyktninger med i sine mottaksavtaler med IMDi og at de dermed heller ikke får personalressurser til å fokusere på denne gruppen. I tillegg tolker jeg uttalelsen som at andre kommunale etater heller ikke har fått tildelt ansvar for oppfølging av familiegjenforente.

Intervjupersonene sier de ikke oppfatter veiledningsheftet som en manual, men mer som en idebank. De erfarer at de har fleksibilitet i hvordan de vil gjennomføre samtalene, hvem de skal snakke med og hvordan. Dina sier at hun ofte anvender oversikten i veilederen s. 16 der det står forslag til innhold, f.eks. med herboende før familien kommer. Bente sier hun har en fleksibel holdning til veilederen. «...vi har jo jobba masse med flyktninger, så jeg har ikke vært helt sånn slavisk i forhold til å holde meg til veilederen, nei. Fritt bruk kan jeg vel si» (Linjenummer 244 – 245).

Bente forteller om diskusjonen hennes kontor har hatt:

Så vi skulle ha forebyggende samtaler med det som modell, og vi har vært i Trondheim og hørt hvordan de har jobbet med det, meg og (...) i gruppa, jeg tror det var begge de fra introduksjonssenteret pluss en fra helsetjenesten, vi var i Oslo på en sånn dag der Nora Sveaass og disse andre som har utarbeidet denne her, de la den frem. Så vi var der før vi startet opp vårt arbeid, så det er utgangs – så vi har tenkt at vi skal jobbe på denne måten med ett møte før gjenforening og tre møter etter (Bente, linjenummer 34 – 38).

De har valgt en modell der de har en ansatt fra introduksjonssenteret og en fra familievernet med i samtalene. Hun synes det er positivt at familiene på den måten også blir kjent med familievernet.

4.1.2 Tilfeldigheter avgjør hvem som får tilbud om familiesamtaler

Intervjupersonene sier de opplever det er noe tilfeldig hvem som får informasjon om samtalene. Flere av dem forteller om erfaringer med lite fokus på familiegjenforente flyktninger i fagfeltet. UDI gir ikke informasjon til kommunene om hvem de er og hvilke tidspunkt de bosetter seg. Introduksjonssentrene får kontakt med familiene som har kommet,

når de søker om introprogram eller dersom herboende ber om hjelp til bosetting av familien. Alle intervjupersonene sier de har fått informasjon om de familiegjenforente via introsenteret.

Intervjupersonene har også spørsmål om hvilken måte informasjonen om familiesamtalene blir gitt på til den herboende eller familiene. De har erfart at herboende og familiegjenforente familiemedlemmer takker nei til tilbudet, og reflekterer over hvorfor dette skjer. Noen av dem sier det er introsenteret som gir informasjon om samtalene, mens andre foretrekker å gi informasjonen selv. Bente sier:

Men det som jeg har prøvd for at de skal få mest mulig lik informasjon, det er jo at vi i gruppen har sagt at vi kan være med å informere, sant, så de to integrerings-konsulentene blir med i prosjektet vårt i (...), at kontaktpersonene informerer, slik at de skal få mest mulig lik informasjon for å forstå det best mulig (Bente linjenummer 118-121).

Bente tenker at noen familier er redde for å bli atskilt på nytt, slik at de engster seg for å fortelle at de har det vanskelig. Hun tenker at de kan være skeptiske når noen kommer og vil snakke med dem om familiegjenforeningen, og at de da velger å takke nei til tilbudet. Hun tenker at dette er viktig å ha med seg både i informasjonen og i samtalene, slik at man skaper forståelse for hva samtalene er og hva som er intensjonen med dem. Dina sier at hennes kontor nå har laget rutiner for at alle familiegjenforente og herboende får informasjons-samtale om tilbudet. De har også laget et informasjonsskriv som de ønsker å oversette til flere språk.

Det er et tilbud, det vi gjør ... dette er et tilbud vi gir til alle – så kan dere velge selv om dere vil være med, og erfaringen i forhold til det er jo at neida, de har god kommunikasjon, men så begynner vi å snakke sammen i løpet av den timen vi har da, med tolk, og de ser gjerne at dette ikke er så dumt allikevel (Dina, linjenummer 64-67).

Intervjupersonene forteller at deres virksomheter har samarbeid mellom helseetat- og flyktningetjeneste, mens andre har mellom familievern og flyktningetjeneste. Andre intervjupersoner har samarbeid mellom alle de tre etatene. Flere av dem forteller om samarbeidsgrupper mellom etatene, der de fordeler saker og gir informasjon om nyankomne, familiegjenforente flyktninger. Enkelte forteller at de gjennomfører samtaler alene, mens andre har to terapeuter. Flere av intervjupersonene forteller at de går på hjemmebesøk. Dina

sier «... og veldig mange vil ha oss på hjemmebesøk, faktisk. (...) Det er de veldig opptatt av. Men det er jo ikke bestandig vi klarer det» (Linjenummer 222-223). Hun reflekterer over at familiene kan oppleve det som anerkjennelse og en positiv erfaring at de kommer på besøk. Samtidig har hun også erfart at familiemedlemmer kan bli distraheret av utenforliggende faktorer ved samtaler i hjemmet. Hun tenker at det kan være lettere å lage gode rammer for samtaler på f.eks. et grupperom på flyktningetjenesten.

Blant intervjupersonene varierer det hvor mange familier de har snakket med. Noen har hatt kontakt med få familier, mens andre har snakket med mellom ti og tjue familier. Enkelte har snakket med alle familiemedlemmene, mens andre bare har snakket med de voksne. Det er forskjellig om de har hatt kun en samtale eller oppfølgingssamtaler i tillegg. Både Dina og Bente forteller at de har laget en fast modell med minimum fire samtaler. Alle fire intervjupersoner reflekterer over at det er viktig å være åpne for det som passer hver enkelt familie: De sier også at det er bedre å snakke med noen i familien enn ingen, dersom det kun er det som er mulig.

Alle intervjupersonene har erfart at det kan være vanskelig å få kontakt med den herboende før familien kommer. De tenker at den herboende er så opptatt av å få familien til Norge, at de ikke klarer å tenke på noe annet. Den flyktningen som skal ta imot familien sin også har mye praktisk å forholde seg til, som for eksempel å finne en egnet bolig for en familie. Dina sier hennes kontor har fått ja til deltakelse fra flere herboende etter at de har begynt å gi informasjonssamtale om innhold og hensikt med samtaler. Bente tenker at herboende kunne fått mer hjelp enn det de får til å bli forberedt på å ta imot familien. Hun tenker man for eksempel kunne hatt grupper der man har snakket om gleder og utfordringer ved familiegjenforening, og at det kunne hjulpet dem til å bli bedre forberedt:

Hvordan kan vi støtte enda bedre de som søker og venter på familiegjenforening, for det tar jo så lang tid, sant? Og hvordan kan du holde ut og støtte andre i familie, og ja, ja. Det er ikke så lett å leve ett liv her samtidig som du venter så veldig og er opptatt av og bekymret for familien din (Bente linjenummer 315-317).

Bente reflekterer over at det ikke er noen i hjelpeapparatet i hennes kommune som hjelper de herboende som søker om familiegjenforening. Hun erfarer at de må finne ut av alt på

egenhånd. Hun tenker det kan være krevende når den som skal ta imot familien, selv også er ny i Norge og ikke kjenner for eksempel helse- og sosialsystemene.

Enslige mindreårige som har fått familiegjennomføring, blir sett på som en spesiell gruppe av intervjupersonen. De forteller at mange enslige mindreårige reiste ut da de var små barn. Flere av dem har kanskje aldri bodd sammen med familien eller vært lenge uten omsorgspersoner. Dina forteller om en samtale hun hadde med en enslig mindreårig før familien kom. Hun tenker samtalen satte i gang mange refleksjoner hos den unge. Hun erfarte at den samtalen var viktig for at ungdommen skulle bli forberedt på hvordan det kunne bli når familien kom. Bente sier at hennes kontor ikke snakker med enslige mindreårige, det er det kun barnevernet som gjør.

Alle intervjupersonene sier de bruker tolk i samtalene og alle forteller om gode erfaringer med å bruke tolk. Flere sier de bestreber seg på å ha den samme tolken til alle samtalene i en familie. En påpeker viktigheten av å bruke erfarne tolker som kan ha terapitolking.

Dina forteller fra sine samtaler:

(...) jeg erfarer det som ganske bra, fordi at det er – de har vel fått diverse tolker som har vært med på dette noen ganger, sånn at hvis de ikke har vært her så har jeg brukt tiden på forhånd til å fortelle litt om hva det dreier seg om, og at det er viktig at de tolker det som ungene og sier (Dina, linjenummer 437 – 439).

Intervjupersonen sier at selv om det kan være vanskelig og krevende å bruke tolk i samtaler, så går det ofte bra dersom tolken er forberedt og forstår hvilken type samtale dette er. De sier at det er viktig å forklare tolken hva som er intensjon med samtalen og hvordan terapeuten ønsker å kommunisere med familiene.

4.2 Utfordringer for familiegjennomførte som gjennomføres i eksil

I denne kategorien vil jeg presentere noe av det intervjupersonene har fortalt om sine erfaringer fra innholdet i samtalene med flyktingene. Først legger jeg fram deres erfaringer om familienes fortellinger angående relasjoner og atskillelse. Deretter et underpunkt som omhandler kulturforskjeller.

4.2.1 Atskillelsen påvirker relasjonene i familien etter gjenforening

Intervjupersonene beskriver at de fleste familier som får familiegjenforening uttrykker stor glede når de endelig kan møtes igjen. Samtidig snakker mange om at det kan være vanskelig å fungere som familie igjen, når de har vært lenge atskilt. Ektepar kan fortelle at det kjennes ut som at de må begynne å bli kjent med hverandre på nytt, eller at opplevelser og traumer har forandret den andre slik at de ikke kjenner igjen den de en gang giftet seg med. Ofte har familiemedlemmene beskyttet hverandre og ikke fortalt om vanskeligheten de opplever under atskillelsen. Enkelte sier at disse usagte delene av historien kan lage en mur mellom dem når de kommer sammen igjen.

Intervjupersonene forteller at både ektepar, foreldre og barn beskriver at relasjoner og roller har forandret seg i løpet av atskillelsen og at de må lete etter nye roller når de skal komme sammen igjen. Dina forteller om en 6 åring som ikke kjente igjen faren sin fordi hun ikke hadde sett ham siden hun var to år. Hun erfarte at familiesamtaler der de brukte tegning, hjalp familien til å bli kjent med hverandre på nytt. Hun opplevde at 6 åringen lettere kunne relatere seg til både far og mor som foreldre etter dette.

Anne forteller om barn som har vært atskilt fra mor i seks år og levd under helt andre forhold i hjemlandet enn de moren har hatt i Norge. I den ene familien var de ivrige etter å komme i gang med livet i Norge etter gjenforening, samtidig som det for dem ble vanskelig å starte foreldre – barn relasjonen. Disse barna savnet mor som de hadde vært atskilt fra og samtidig savnet de også besteforeldrene i hjemlandet. I denne familien hadde Anne noen samtaler med alle samlet, og noen individuelle samtaler med de største barna. Jeg forstår det som at hun tenker at de gikk gjennom en krevende prosess, som ble noe lettere fordi de hadde et sted å snakke med noen om det de gikk gjennom.

Flere av intervjupersonene forteller at mange av familiene har hatt hyppig kontakt under atskillelsen via videotelefon som for eksempel Skype, og at det har hjulpet dem til å bli samkjørte. Dina sier:

I forhold til de siste jeg avsluttet her, som var veldig skeptisk i forhold til kommunikasjonen der, hvordan det ville gå, fordi i tredje samtalen så – ehm, det var litt sånn med settingen som ikke var helt bra, og mor og far snakket ikke så mye sammen og, litt det – og så avsluttet vi nå og da var det litt annerledes. Da ønsket dem å være mye mer samlet og sammen, det var de som hadde fått en mye mere felles

interesse, som jeg snakket om, sånn at – da kjente jeg på at det var; oi, det var egentlig veldig greit at vi har hatt de her samtalene, ja (Dina linjenummer 315 – 322).

Bente reflekterer over at noen av familiene hun har møtt kanskje ikke har hatt behov for disse samtalene, fordi de klarer å kommunisere på en god måte. Samtidig tenker hun at det kan ha hatt en forebyggende effekt å gjennomføre samtalene likevel. Hun mener at noen snakker om ting underveis og at de har gode refleksjoner på hva som skal til for å fungere igjen etter å ha vært atskilt lenge.

Cecilie forteller om familier der barna har hatt traumatiske opplevelser under atskillelsen. Hun sier at dette kom fram under samtalen og at de brukte tegning for å hjelpe barna til å få trygghet i den situasjonen de er i nå. Moren hadde samtaler både alene og sammen med barna. Hun hadde sagt at hun ble styrket og bekreftet i sin morsrolle gjennom samtalene. Cecilie sier de hadde reflektert mye om hvordan snakke med barna om farens død og sorgen etter ham.

(...) noen bilder av ham, mamma og pappa sammen på veggen, men hun snakker jo også i dag om at når hun føler at hun får det til begynner hun å fortelle barna om gode historier og minner, gir dem noen gode minner som de kan ta med seg videre, for de snakker jo ikke om far hjemme. Ja. Så det er noe med å styrke mor på at det er viktig, når hun er klar for det, å gi barna gode historier slik at de kan knytte seg til det, for nå er det mange år siden pappa ble henta på jobben hjemme, og aldri kom hjem igjen, og de regner med at han ble drept, i fengselet (Cecilie linjenummer 149-153).

Anne forteller at hun har snakket med familier der kanskje ikke alle egentlig hadde lyst til å komme til Norge. Hun opplevde at det kunne skape konflikt og sårede følelser for den herboende som hadde jobbet hardt med å få familien hit.

Cecilie er opptatt av at enslige mindreårige som får familiegjenforening kan møte andre typer utfordringer enn andre flyktninger som får familiegjenforening.

Og disse får foreldre hit etter å ha vært her alene i en del år, så kommer mor fra Afghanistan og de har jo akkurat akklimatisert seg, eller hva skal jeg si, blitt tilvent en god del av det norske da, og så kommer jo mor så da blir det en krevende overgang for den familien. Og nå er det nettopp en ny henvendelse som handler om EM som har vært her før, flere brødre som har vært her noen år, og så skal en far komme som de ikke kjenner omtrent, og hvordan møte de som familie nå da (Cecilie linjenummer 97 – 100).

Cecilie erfarer at EM kan være lite forberedt på å ta imot familien. Hun uttrykker bekymring over om de kan ha liten erfaring med å fungere i en familie, siden mange reiste fra hjemlandet i veldig ung alder. Jeg forstår henne slik at hun tenker de har vært selvstendige i mange år, og at det kan være krevende å finne sin plass i familien igjen. Cecilie sier hun er opptatt av at enslige mindreårige flyktninger i tillegg til dette, også skal forholde seg til det å være i et nytt land, med nytt språk og kultur.

Dina forteller om en enslig mindreårig flyktning som fikk familiegjengenforening og som bodde i en liten hybel da far kom til Norge. Hun forteller om en samtale hun hadde med en ungdom etter at faren hadde kommet til Norge. «... en her som fikk faren hit ... de har ett soverom, og han kommer fra venner sent om kvelden, så blir det konflikter rundt det, når far har lagt seg ...» (Linjenummer 143 – 144). Dina reflekterer rundt hvordan slike praktiske forhold kan være med å skape konflikter og skuffelser over at gjenforeningen ikke blir slik de hadde tenkt seg på forhånd.

4.2.2 Å bygge bro mellom ulike kulturer

Flere av intervjupersonene erfarer at kulturforskjeller mellom hjemland og Norge ofte blir tatt opp i samtale. En kulturforskjell familiene beskriver kan handle om roller. Et spørsmål kan være hvordan det er å være forelder i Norge, til forskjell fra noen av landene flyktningene kommer fra. Cecilie sier «... det å komme til et nytt land, møte en ny kultur, familiens roller og hvordan samfunnsstrukturen har vært er de kommer i fra, og hvordan man kan tilpasse det med et liv i Norge, barneoppdragelse ...» (Linjenummer 221 – 222). Hun forteller at familiene ofte uttrykker at de er redde for barnevernet og at mange av den grunn ikke ber om hjelp eller veiledning. Hun beskriver også familier der hennes inntrykk er at barna er mer informert og integrert i det norske samfunnet enn foreldrene: Hun sier hun tenker det kan skape vanskeligheter for foreldrene med å utøve foreldrerollen og beholde sin autoritet.

Dina forteller at i hennes kommune får alle foreldre i introduksjonsprogrammet kurs om foreldrerollen. Hun erfarer at dette forebygger problemstillinger for de familiegjengforente familiene. Den samme erfaringen forteller Anne om fra sin kommune. Cecilie reflekterer over at det er viktig å bygge broer når et familiemedlem har vært i en kultur lenge og en annen i familien kommer til denne kulturen senere. Hun tenker at det kan oppstå forskjeller i hvordan man ser på for eksempel kjønnsroller, foreldrerollen og barneoppdragelse. Hun forteller også

om familier som har vært utsatt for det hun tenker er sterk sosial kontroll av storfamilien, der mor følte de forsøkte å styre hvordan hun skulle være forelder i Norge.

Hvis det for eksempel kommer en enslig kvinne hit med barn, og hun er alene og fars familie da kjenner ansvar for å kontrollere denne familien da, ikke på en sånn hjertelig og omsorgsfull måte men mer at de ønsker å ta over kontrollen over hva mor foretar seg og hvordan barna blir oppdratt (Cecilie linjenummer 228 – 230).

Hun beskriver at moren i denne familien ble veldig stresset av å forsøke å unngå at slekten skulle manipulere og styre. Hun slet med å skape seg et familieliv i Norge, og valgte derfor å bryte med den delen av storfamilien. En annen familie hun hadde kontakt med opplevde at storfamilien hadde snakket negativt om mor til barna mens de var atskilt. Dette hadde gitt barna traumer, fordi de trodde at mor ikke brydde seg om dem. Barna var redd for at mor ikke ville ha kontakt med dem og at de aldri kom til å se henne igjen. På bakgrunn av dette tok det derfor tid å få trygghet i relasjonen med mor da de kom på familiegjensforening.

Cecilie forteller også om unge flyktninger som kjenner seg splittet mellom to kulturer der de beskriver hvordan familien kan være med på å presse dem f.eks. til ekteskap.

(...) det høres jeg jo eksempler på fra de som jobber med enslige mindreårige, og noen ganger er det veldig vanskelig, noen av dem har jo fått seg norske kjærester og – ønsker å leve slik man gjør her, ikke sant, så kommer kravene og forventningene fra hjemlandet (Cecilie linjenummer 347 – 349).

Jeg forstår henne slik at hun tenker at dette kan handle om kulturforskjeller fra Norge og andre kulturer. Hun sier hun er opptatt av om foreldrene for eksempel vil arrangere ekteskap for ungdommene og hvorvidt de unge kan komme i en situasjon der de føler seg tvunget til å gifte seg.

4.3 Fagpersoners terapeutiske verktøy

Det tredje funnet dreier seg om hvilke verktøy fagpersonene bruker i samtale. Intervju-personene har forskjellige yrkesbakgrunn. Jeg forstår det som at dette til en viss grad preger deres refleksjoner omkring dette tema. I det følgende legger jeg fram intervjupersonenes refleksjoner om mål for samtale. Deretter refleksjoner om hvilke teoretiske forankringer de

bruker i samtaler. Det tredje underpunktet handler om intervjupersonenes erfaring og tanker rundt de metodene de anvender. Siste punkt handler om tilbakemeldinger de får fra familiene.

4.3.1 Betydningen av å se etter unntak og ressurser i flyktingenes historie

Intervjupersonene forteller at de ønsker å fokusere på ressurser og ikke kun på problemer når de snakker med flyktinger. De sier de erfarer at samtaler kan være med på å løfte fram mestring og mestringsstrategier. Bente forteller:

(...) de er ikke så opptatt av disse problemene, de som jeg har møtt, fordi de har opplevd at det har vært vanskelig å være atskilt fra hverandre. Det har vært belastende i seg selv. De har vært utrolig mye bekymret for hverandre, og mange har hatt veldig mye kontakt, via telefon. (...) Så det har hjulpet på det med å finne sammen igjen sant, både for voksne og barn (...) (Bente linjenummer 148-150).

Hun stiller seg også spørsmål om enkelte av familiene egentlig har behov for dette tilbudet, når det i samtaler kommer fram at de har snakket om mange ting underveis, mens de var atskilt. Samtidig sier hun at det er fint å se og få fram det de mestrer. Jeg tolker dette som at hun tenker ikke alle har behov for samtaler for å løse problemer, men at det å snakke om det de mestrer kan være med på å styrke og støtte dem i deres gjenforeningsprosess. Mange flyktinger refererer til ventetiden som lang og vanskelig. De kan ofte være redde for at de ikke klarer å få familien i sikkerhet, uten at de skal bli skadet, dersom de er i et utrygt land.

Cecilie forteller om samtaler der hun tenker at familiemedlemmer har fått snakket om ressurser i samtaler og slik fått mulighet til å styrke sine sterke sider. Hun sier at det er et viktig mål for henne. Hun tenker at dersom et menneske føler seg sett og hørt, så kan det gi grunnlag for økt trygghet og selvtillit. Hun er opptatt av at familiene skal føle seg ønsket i Norge. Hun erfarer at de uttrykker de føler seg velkomne når hun som fagperson viser interesse for familien og at hun vil dem vel. Anne deler denne refleksjonen om at anerkjennelse og støtte er de viktigste målene for samtalen. Hun mener at det er betydningsfullt at samtaler ikke skal være undervisningspreget eller psykoedukasjon, fordi det skaper en annen relasjon mellom fagperson og familien.

Dina løfter fram at samtalerne kan være med på å skape et rom der familien får et felles fokus. «... og da kom alle sammen, møtte opp – og da fikk vi sammen en veldig god dialog. Der vi endte opp med at de hadde en stor felles interesse, hele familien ...» (Linjenummer 213-214). Hun sier hun erfarte at familier fortalte at familiemedlemmene snakket mere sammen etter familiesamtalerne.

4.3.2 «Å snakke om det som familiene vil snakke om»

Anne er opptatt av å snakke med familiene om det de er opptatt av, og å finne ut sammen med dem hva en skal snakke om på hvilken måte. Hun ønsker ikke å komme med en oppskrift for samtalen. Hun sier hun streber etter å skape en trygghet der det er familiemedlemmene som blir framtrædende i rommet, og at hun som fagperson blir mer «usynlig». Hun tenker at en fagperson gir rom og har fokus på å bekrefte den andre. Hun sier at hennes ideal er Tom Andersen og hans faglige fokus i reflekterende prosesser. Hun uttrykker at hun også «... ikke snakker om ting som folk gir inntrykk av at de ikke har lyst til å snakke om ...» (Linjenummer 322). Hun er også opptatt av at samtalerne skal være nyttige for de hun snakker med og at hun må sjekke det ut med dem underveis.

(...) For det er jo ikke for min del (...) hva som er nyttig for de, (...) og det som er fascinerende når jeg jobber i en familierapeutisk setting er at det er helt andre ting folk har blitt opptatt av enn det du selv trodde at kom til å bli veldig viktig, sant – det kan ikke jeg vite (Anne linjenummer 572 – 575).

Cecilie har også fokus på at familien selv bestemmer hva de vil snakke om. Hun kommer med et eksempel der hun sier det er viktig å få tak i hvert familiemedlem sin opplevelse, og å bekrefte at hver enkeltes oppfatning er sann. Slik at de kan føle seg fri til å si hva de vil og at det ikke er noen riktige svar. Hun tenker at det er greit å avklare med dem om det er noe man ikke vil snakke om, for eksempel om det er noe foreldrene ikke vil snakke om mens barna er tilstede.

Dina sier også at det er viktig for henne å tenke på samtalerne som en prosess, der endring kan skje over en periode. På den måten tenker hun det er bra å ha flere samtaler over for eksempel tre eller seks måneder. Bente sier hun ikke ønsker å styre samtalerne for mye, men mer snakke

med dem om de temaene de er opptatt av. Dersom familiene ønsker å snakke om situasjonen her og nå istedenfor tiden de har vært atskilt, så gjør hun det.

Dina forteller om ektepar hun har snakket med som har levd forskjellige liv i den tiden de har vært atskilt. Hun tror at ved å fokusere på hverandres historie, kan de bli bedre kjent med hverandre igjen. Hun tenker også at det er viktig å ha fokus på hva flyktningene forteller hverandre fra den tiden man har vært atskilt. Noen familier sier de ikke forteller hverandre alt, fordi de ønsker å beskytte hverandre mot å vite at den andre har det vanskelig. Noen familier erfarer at disse hemmeligheten kan skape utrygghet og usikkerhet i relasjonene når de blir gjenforent. Cecilie har også erfart at det å snakke om historien kan skape felleskap, og også gi fokus på de gode minnene.

Anne reflekterer over at hun opplever at hun får en vitneposisjon i samtalen, og at det å ha et menneske som lytter kan gi opplevelse av anerkjennelse av den enkelte når man snakker om deres historie. Hun gir et eksempel:

(...) og historiene til disse foreldrene fra ulike plasser har kommet med, så er det noe med å anerkjenne at de på en måte har vært, de har vært flinke til å anerkjenne den andre sin rolle. (...) en mor som sa (...) det var veldig godt å komme der fordi at far sa; - ja, men det er jo mor som har gjort hele jobben her, det er jo hun som har stått i dette her. Tenker den der at vi bare var bisittere til den, betydde noe. Og det sa mor etterpå, at det var veldig godt å komme her, og se dette på tavlen, sa hun. Jeg skriver ofte opp på tavlen da, det de sier – for det blir mer konkret og litt mer, at en får en sånn – altså tenker jeg eksternalisering og – det er vi, og sånn ser vi ut, på en måte (Anne linjenummer 170 – 174).

Anne tenker også at ved å snakke om det de kommer fra, kan gi rom for å snakke om det de håper på og drømmer om for framtiden også. Hun er opptatt av at hun som terapeut ikke trenger å gjøre så mye, at det er nok å være til stede og være vitne til det som blir fortalt. Bente har også erfart at noen familier er mer her og nå i samtalen og ivrige etter å komme videre.

4.3.3 Familiemedlemmenes narrativ som utgangspunkt for eksternalisering

Anne sier hun er opptatt av å få fram familiemedlemmenes historier i samtalen. Hun forteller at hun ofte har brukt tegning i familiesamtalene. Hun har også tegnet en tidslinje som en variasjon over metoden «Livets elv». Hun sier hun opplever at spesielt barna liker å få

historien konkretisert gjennom visualisering. Ofte bruker hun den samme tegningen for å oppsummere det de snakket om forrige gang og så tegner de videre på den.

Ja de tegner opp, og tegner opp barn som er døde, de som er viktige allikevel (...) hva som er viktige ting, streker mellom folk, knytte bånd; bestemor er i Somalia, hun er viktig for meg – tegner vi det på tavla, da blir det på en måte litt mer virkelig (...) det blir jo på en måte å anerkjenne de relasjonen, de blir litt mer (...) virkelige kanskje, når de kommer, også de som sitter der (Anne linjenummer 182 – 186).

Hun tenker at det er viktig for identiteten å få med seg viktige relasjoner til både levende og døde, samt en forståelse eller bilde av historien sin. Jeg forstår det hun sier som at hun tenker det skjer en eksternalisering, som kan hjelpe familiene til å se seg selv ut fra det livet de hadde før og det de har nå.

Mange av informantene sier de erfarer at metoden «Livets elv» tar lang tid, spesielt ved bruk av tolk. Bente forteller at hun alternativt tegner en tidslinje som de snakker ut fra, for å se det utenfor en selv, som en eksternalisering. «... det har vært veldig fint det, å bruke tegning med unger, fordi de engasjerer seg på en annen måte og du får jo flyttet fokus ned på et ark ...» (Linjenummer 194-195). Hun sier hun også bruker metoden genogram for å lage et familiekart med de voksne, og sier at det gir en god visualisering av hvem som er familien. Hun bruker ofte å tegne hus når barna er med. Da tegner barna huset de bodde i før og huset de bor i nå.

Cecilie tenker også at «Livets elv» er en god metode, men synes den er veldig tidkrevende. Hun sier hun ønsker å skape tid og rom for å bruke den metoden, og også at de kan være to terapeuter til stede. Dina sier at hun ofte bruker tegninger sammen med barna. «...vi bruker en del tegning (...) tegnet om hvordan de bodde og reiste, hvordan huset har sett ut – der de bodde, og hvordan huset ser ut i dag og hva som har skjedd i mellomtiden» (Linjenummer 200 – 202). Jeg oppfatter intervjupersonene som at de tenker tegning er en måte å uttrykke det som kan være vanskelig å kommunisere med ord. I tillegg forstår jeg at ved bruk av tegning foregår det også en eksternalisering. Tegningene av hus og livslinje tolker jeg som en mulighet til å skape en forbindelse mellom det livet de hadde før krigen, eventuelt også slik de levde under flukten og hvordan de erfarer livet i Norge.

4.3.4 Familiesamtaler: en forskjell som gjør en forskjell

Alle intervjupersonene er opptatt av tilbakemeldinger fra familiene. Dina forteller om familier som viste skepsis i starten av samtalen, men som oppsummerte med at de syntes det var fint å snakke sammen om familiegjengenforeningen. Anne forteller om gode tilbakemeldinger og at familier har sagt de har vært glad for samtale. Samtidig reflekterer hun over om noen av dem er veldig høflige og om de tror at de må takke ja til alle tilbud de får av «staten». Det gjør at hun er ekstra forsiktig og bevisst på å formidle forskjellen på henne og for eksempel UDI. Hun snakker om at hun formidler at det er forskjell på en kontrolletat og en hjelpeetat.

Cecilie bruker bilde av et ansikt som evaluering. Familiemedlemmene tegner en munn på ansiktet, enten en smilende, sur eller nøytral munn. Hun sier at det som oftest er smilefjes de tegner og at de også uttrykker at de er fornøyde gjennom det de formidler verbalt. «... kanskje hun på 16, hun var den som sa det tydeligst da, for hun fikk jo snakke fritt uten å ta hensyn til noen» (Linjenummer 254). En dame hadde formidlet at hun ønsket å komme igjen, fordi «... hun fikk så god energi av det ...» (Linjenummer 247). Hun hadde også sagt at hun likte å komme til et sted der de hadde taushetsplikt slik at hun trygt kunne fortelle om det som var vanskelig.

Bente forteller også om positive tilbakemeldinger fra familier hun har snakket med.

(...) alle de vi har snakket med setter pris på det, de er veldig positive (...) så inntrykket er jo at de setter pris på det, men vi har ikke hatt noen sånn evaluering, så om de er høflige bare eller om de og mener det – det er jo ikke så godt å si (Bente linjenummer 204 – 206).

Dette er det også andre intervjupersoner som reflekterer rundt, nemlig hvordan formidle til familiene at de kan si hva de mener. Intervjupersonene sier det kan se ut som at det dreier seg om kulturforskjeller angående hva det er tillatt å si til en autoritetsperson eller en ansatt ved et offentlig kontor.

Cecilie sier hun tenker at samtale gjorde en forskjell for de hun snakket med. Hun sier hun tror det skjedde fordi «jeg ga dem rom, oppmerksomhet og tid til å dvele ved disse tingene de hadde opplevd, og ta på alvor hva som var viktig for dem, og at jeg så på deres opplevelse som var noe unikt for dem ...» (Linjenummer 268-269). Jeg forstår henne slik at familiene ikke alltid ga tilbakemelding med ord, men at hun tolket ansiktsuttrykk og stemning i rommet

som signaler på at samtalen var nyttig. Hun avslutter med å beskrive «...at de kom (...) her litt sånn andektige ...» (Linjenummer 271).

4.4 Sammendrag

I dette kapittelet har jeg hentet fram informasjon fra intervjuene som jeg vurderer som mest relevant i lys av min problemstilling. Fagpersonene jeg har intervjuet uttrykker at de er opptatt av gjenforeningsprosessen til familiegjennforente flyktninger. Intervjupersonene erfarer at det er manglende oppfølging og fokus fra både statlige og kommunale virksomheter til denne gruppen flyktninger. De peker også på at faktorer som samarbeid med andre etater kan påvirke mulighetene til å skape rom for en god dialog i familiesamtalene. I tillegg forteller intervjupersonene om deres vurderinger angående muligheter og løsninger for å bedre tiltak rettet mot familiegjennforentes situasjon.

Intervjupersonene deler sine erfaringer med det de opplever som utfordringene familiene har, for eksempel hvordan relasjonen blir påvirket når familiemedlemmene har vært atskilt over flere år før gjenforening. Eller det å bli gjenforent i en kultur med andre normer og regler enn den familiene kjenner fra hjemlandet. Intervjupersonene formidler at de ønsker å bli kjent med familienes bakgrunn og det livet de levde før. De uttrykker at de håper familiemedlemmene skal kjenne seg anerkjent og støttet i prosessen med å gjenetablere seg som familie og starte et nytt liv i Norge. I intervjuene deler intervjupersonene av sine erfaringer og refleksjoner angående hvilke metoder, verktøy og holdninger de opplever som nyttige i møte med familiegjennforente flyktninger.

5 Diskusjon

I det følgende vil jeg diskutere funnene opp mot relevant teori og forskningsspørsmålene mine. Videre vil jeg si noe om implikasjon for videre praksis og forskning. Til slutt peker jeg på mulige svakheter ved studien. Jeg foretok intervju av fire intervjupersoner med utgangspunkt i en semistrukturert intervjuguide og analyserte de transkriberte tekstene ut fra en fortolkende analyse (IPA). Jeg kom fram til følgende tre hovedkategorier og til sammen åtte underkategorier:

1 Den politiske kontekstens betydning for dialog

- a. *Inspirasjonskilder for å gjennomføre samtalene*
- b. *Tilfeldigheter avgjør hvem som får tilbud om familiesamtaler*

2 Fokus i samtalene avgjøres i samarbeid

- a. *Atskillelsen påvirker relasjonene i familien etter gjenforening*
- b. *Å bygge bro mellom ulike kulturer*

3 Terapeutiske verktøy tilpasses hver enkelt familie

- a. *Betydningen av å se etter unntak og ressurser i flyktningenes historie*
- b. *«Å snakke» om det familiene vil snakke om*
- c. *Familiemedlemmenes narrativ som utgangspunkt for eksternalisering*
- d. *Familiesamtaler: en forskjell som gjør en forskjell*

Forskningsspørsmålene mine var:

- Hvordan opplever fagfolk det å bruke veilederen «Familiegjenforening i eksil» i familiesamtaler med familiegjenforente flyktninger?
- Hvordan kan familiesamtaler forebygge eventuelle utfordringer for familiegjenforente flyktninger når de skal fungere sammen som familie etter lang tids separasjon?
- På hvilken måte kan det å snakke med familien om de fragmenterte delene av historiene hjelpe til å forene alle medlemmene på en god måte?

5.1 Den politiske kontekstens betydning for dialog

I det første funnet forstår jeg det som at intervjupersonene er opptatt av faktorer innen det jeg definerer som politisk kontekst. Jeg bruker begrepet kontekst her som elementer som kan påvirke arbeidet både før samtalene blir igangsatt, samt dialogen i samtalene. Bateson (1972) definerte kontekst som de rammene vi forstår noe innenfor. Videre sa han at uten informasjon om rammene og helheten kan det være vanskelig å skape mening til det man observerer. Jeg forstår dette som, at dersom vi for eksempel individualiserer et problem og ikke vurderer systemet problemet oppstår i, mister vi helheten som kan gi oss en god forståelse. Jeg tolker intervjupersonenes uttalelser som at de er opptatt av at faktorer både på mikronivå og makronivå. Ekeland (2015) sier at fokus på kontekst viser at det er vanskelig å avgrense hva som tilhører problemet, hvor det starter og hvor det ender, det blir en sirkulær tenkning. Et slikt fokus vil ofte ende på et metaplan der man ser sammenhenger med politiske beslutninger i samfunnet.

Jeg vurderer Dina sin uttalelse som sentral i denne sammenheng, når hun sier:

... det er vel sånn at jeg tenker at det er ingen som har spesielt fokus på de familiegjenforente, det er ingen som har ansvar for å følge de opp spesielt, og det tenker jeg jo at det burde vært, sant, i det offentlig (linjenummer 327-328)

Jeg forstår dette utsagnet som at hun erfarer at familiegjenforente flyktninger blir behandlet på en annen måte enn flyktningene som bosettes i kommunene enten fra asylmottak eller som FN-kvoteflyktninger fra flyktningleirer i utlandet. Jeg knytter det hun stiller spørsmål omkring til noe som samsvarer med det systemiske paradigmet grunntanke om alle mennesker vurderes som likeverdige (Johnsen & Torsteinsson, 2012). Konstruksjonen om hvem som defineres som mennesker som kan ha nytte av veiledning og oppfølging til å etablere seg i det norske samfunnet og ikke, får i mange kommuner en konsekvens for de familiegjenforente flyktningene (Gergen, 2010). Noen av familiene er registrert som FN kvoteflyktninger, uten å bli valgt ut av UDI på listen over de som får komme til Norge (UDI, 2018). Familier som har familiemedlemmer i Norge søker ofte i tillegg om familiegjenforening. Det kan se ut som tilfeldigheter om de havner i den ene eller den andre gruppen. I det følgende går jeg videre inn på det intervjupersonene forteller om sine erfaringer angående det jeg forstår som hvilke konsekvenser beslutninger i politisk kontekst kan få.

5.1.1 Inspirasjonskilder for å gjennomføre samtalene

I intervjuene framstår alle fagpersonene som samlet omkring det å være opptatt av hvordan gjenforente familier har det når de kommer sammen igjen i eksil. De snakker om det jeg tolker som forskjellige inspirasjonskilder til å igangsette denne metoden overfor familie-gjenforente flyktninger. I narrativ tilnærming kan man utforske det som gjorde at man ønsket å ta disse nye skrittene (White, 2009). Jeg opplever intervjupersonene som engasjerte, med et ønske om å være med på å gjøre livet i eksil enklere for familie-gjenforente. De forteller om møter med familie-gjenforente flyktninger som strever med både praktiske og emosjonelle problemstillinger. Man kan forstå dette som at det er viktig å se på systemene for å finne gode løsninger, og ikke bare individet eller relasjonene i familien (Pote m.fl., 2001).

Forskningen til Björn m.fl. (2013) viser at det å gi støtte til familiene kan gjøre det lettere for dem å integrere seg i et nytt samfunn. Jeg forstår intervjupersonenes uttalelser som at de erfarer at familie-gjenforente kan ha et utvidet behov for oppfølging enn andre flyktninger, nettopp fordi de har vært atskilt fra hverandre og skal re-etablere seg som familie i eksil. Dette samsvarer med det Sveaass og Reichelt (2011, s. 216) skriver i sin artikkel. «... det å finne sammen igjen som familie, og akseptere at det var skjedd endringer i tiden de hadde vært borte fra hverandre». Forskningen til Baldawi (2017) støtter også dette. Det å ha et familiefokus i arbeidet med flyktninger støttes av forskning om familien som beskyttende faktor (Lie m.fl., 2016). Studiet deres pekte også på hvor viktig det er å implementere verktøy for å hjelpe familiene til å styrke familiesystemet.

I forskningen til Rousseau og medarbeidere (2011), finner de at smerte og traume også blir skapt av vestlige samfunns regler for familie-gjenforening, som gjør at flyktningene ikke blir gjenforent. Jeg forstår artikkelen til Sveaass og Reichelt (2011) som et innspill angående hvorvidt det foregår brudd på internasjonale konvensjoner som Norge har ratifisert, når det politisk sett ikke blir lagt til rette for hverken gode betingelser eller sosialfaglige tiltak rettet mot denne gruppen (UN High Commissioner for refugees, 2008). Forebyggende samtaler rettet mot familie-gjenforente flyktninger har ikke blitt implementert som tiltak i helse- og sosialfaglig retningslinjer fra for eksempel Helse-direktoratet. I den oppdaterte versjonen av veileder for helsetjenestetilbudet til asylsøkere, flyktninger og familie-gjenforente er det kun brukt ordet anbefalinger fra helsedirektoratet (Helsedirektoratet, 2016).

5.1.2 Tilfeldigheter avgjør hvem som får tilbud om familiesamtaler

Intervjupersonene forteller om faktorer forut for møtet med familiegjennforente flyktninger som kan være med på å påvirke dialogen med familiene. Jeg tolker det som at de snakker om makt og hvordan forskjellige diskurser i samfunnet definerer familiegjennforente inn i en type gruppe flyktninger (Madigan, 2015). Intervjupersonene snakker også om det de oppfatter som en ofte uttalt holdning, nemlig at det er de herboende som selv må organisere alt omkring gjennforening. En intervjuperson uttrykker frustrasjon over det jeg forstår som virkningen av at andre har makt over flyktningene, fordi dersom herboende ikke klarer dette så får familien heller ikke komme til Norge (Focault, 1973). Dette ble for henne en tydelig problemstilling når den herboende var en mann på 18 år, som ikke kjente det norske systemet. Han visste ikke hvordan han skulle skaffe bolig til en stor familie og ikke hvordan han kunne informere foreldrene sine om foreldrerollen i Norge (Baldawi, 2018). I en sosialkonstruksjonistisk forståelsesmodell kan man tenke at det mangler et helhetsperspektiv for å forstå situasjon (Gergen, 2010). Dersom den herboende ikke lykkes med det som forventes av ham, kan man si at personen defineres som problemet istedenfor at man ser på hele konteksten (White, 2009).

Intervjupersonene refererer til det de beskriver som at familiegjennforening blir ansett som en privat sak som kommunenes virksomheter ikke blir informert om fra Utlendingsdirektoratet. Dette kan føre til en manglende informasjon om tilbudet familiesamtaler. Intervjupersonene snakker om at de ønsker samarbeid mellom etater for å gi et helhetlig tilbud der man ser hele mennesket og familiesystemet, og ikke bare deler av det (Ølgaard, 2014). Diskurs omkring samarbeid mellom etatene og kommunikasjon mellom myndighetsnivåene er, slik jeg tolker dem, avgjørende for om de skal få kontakt med familiene eller ikke, og om de skal lykkes med å få gjennomført samtalene.

Et av spørsmålene jeg stilte intervjupersonene kan forstås å dreie seg om hvordan de posisjonerer seg og kommuniserer med familiene for å få kontakt. I kollektivistiske samfunn som mange flyktninger kommer fra, fungerer storfamilien som hjelpeapparatet og det er ofte ikke tradisjon for å ta kontakt med etater som for eksempel familiegjennforeningskontoret (Baldawi, 2018). Jeg tolker det som at intervjupersonene tenker det er nyttig at helsestasjon og flyktningetjeneste som familiene allerede kommer i kontakt med, også kan snakke med dem om gjennforeningen. Akkulturasjon er et begrep som brukes for å beskrive endringer når mennesker fra forskjellige kulturer møtes (Bøhn & Dypedahl, 2009). Informantene formidler

slik jeg ser det, behov for en gjensidig tilpasning, der hjelpeapparatet tilpasser tilbudet til flyktningenes behov. Målet kan allikevel være på sikt å hjelpe flyktningene inn til det generelle hjelpeapparatet.

Intervjupersonene forteller også om viktigheten av å informere og kommunisere om tilbudet om familiesamtalene på en måte som gjør at mottakerne kan knytte det til sin livsverden (Jensen & Ulleberg, 2011). De stiller seg spørsmål om det er feilaktig informasjon som gjør at noen takker nei til tilbudet. En av intervjupersonene forteller at de som jobber med metoden også rutinemessig gir informasjon om samtalene. Dette kan føre til at flere tar imot tilbudet. Dersom man selv forstår og har et eieforhold til samtalemodellen, så kan det være lettere å formidle det videre på en måte som blir oppfattet som noe nyttig (Jensen & Ulleberg, 2011). Intervjupersonene forteller at de hovedsakelig bruker tolk i samtalene og at dette fungerer bra. I en systemisk kommunikasjonsmodell kan man forstå det som at tolken er en del av samtalen, selv om han skal ha en så nøytral holdning som mulig. Dersom tolken får god informasjon om mål og metode før samtalene, kan han få samme forståelse av kart og terreng som fagpersonen og familien (Bateson, 1972).

5.2 Utfordringer for familier som gjenforenes i eksil

Intervjupersonene har i sine møter med familiegjennforente familier fått noen felles erfaringer angående hva familiene blir opptatt av i samtalene. Det er spesielt to hovedområder de forteller om. Det dreier seg om hvordan atskillelsen kan påvirke relasjonene mellom familiemedlemmene, samt utfordringene med å bli gjenforent i en ny og ukjent kultur. Dette er også funn fra forskningen til Suárez m.fl. (2011) og studien til Björn m.fl. (2013).

5.2.1 Atskillelsen påvirker relasjonene i familien etter gjenforening

I et systemisk paradigme er man opptatt av at vi gjensidig påvirker hverandre i relasjoner. I systemisk familieterapi vil man fokusere på at det man punkterer på er med på å definere hvordan vi forstår det vi erfarer (Jensen & Ulleberg, 2011). Det å ha vanskeligheter etter en atskillelse på grunn av krig, kan forstås ut fra diagnostisk tilnærming der man definerer problemet ut fra et individperspektiv. Reaksjonen på et traume kan også betraktes som en normal reaksjon på en unormal situasjon (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s. 251). I

veiledningsheftet beskrives dette tema som en mulig døråpner til å snakke om sorg- og tapsreaksjoner med familiene (RVTS-Midt-Norge m.fl., 2016). Ved at terapeuten fokuserer på rimelig forståelige reaksjoner som kan knyttes til mellommenneskelige reaksjoner mange kjenner til, kan det være lettere å snakke om (Johnsen & Torsteinson). Jeg forstår det i denne sammenheng som et spørsmål om hva man kan kalle problemet (White, 2009). Dersom man tenker normale reaksjoner på en unormal situasjon, vil man i større grad fokusere på virkningen i relasjonen og ikke så mye på hva som skjer inni hver enkelt person. Narrativ tilnærming anvender tema om hvordan problemet virker inn på livet og i forholdet til viktige andre. Det kan gi et perspektiv som gir større nytte for familien (Lundby, 2009). I samtalene med familieegjenforente flyktninger kan man komme inn på hvordan atskillelsen kan påvirke familiemedlemmene, hvordan de kan gjenskape tillitt til hverandre og forholde seg til hverandres reaksjoner på atskillelsen (Baldawi, 2018; Sluzki, 1979).

Familier beskriver at relasjoner og roller blir forandret, både på grunn av lang atskillelse og nødvendigheten av å inneha nye roller i den tiden. De forteller også om endring fordi de har kommet til et samfunn der roller utøves på en annerledes måte enn i hjemlandet, slik som foreldrerollen, familiens rolle, barne- og ungdomsrollen (Bjørn m.fl., 2013). Begrepet familie kan forstås på en måte i for eksempel Midtøsten, der man ofte snakker om et utvidet familiebegrep som i større grad inkluderer medlemmer utover kjernefamilien (Baldawi, 2018). Familiene kan være preget av kollektive beslutninger som påvirker individets frihet. Familiemedlemmer som har kommet lenger i sin migrasjonsprosess kan føle seg utfordret til å måtte konstruere ny identitet (Sveaass & Hauff, 1997). I veilederen står det også beskrevet som et tema at foreldre kan ha utfordringer med å få tilbake trygghet og tillitt hos barnet, fordi atskillelsen har påvirket tilknytningen og relasjonene (Bowlby, 1997). Spørsmål som «kan mor beskytte meg i dette nye landet, når hun ikke kunne være hos meg og beskytte meg i hjemlandet», kan være viktige tema å berøre i en samtale. I et narrativt perspektiv kan dette omtales som mulighet for å nyskrive historien (White 2009). Jeg forstår det som at intervjupersonene erfarer at de aktivt kan initiere dette ved å snakke om historien mens alle i familien hører på hverandre.

5.2.2 Å bygge bro mellom ulike kulturer

Intervjupersonene erfarer at det er viktig å fokusere på overgangen fra et land til et annet, og slik være med på å bidra til å skape en bro mellom to mulige ulike kulturer (Baldawi, 2018).

Begrepet kultur blir definert på mange måter innen forskjellige tradisjoner. «I en beskrivende tilnærming vil man heller prøve å forstå kulturtrekkene innenfra, og undersøke hvilken betydning enkelte fenomener og uttrykk har i den sammenhengen det forekommer» (Jensen & Ulleberg, 2011, s. 207). Når vi snakker med mennesker, uansett etnisk bakgrunn, vil vi til enhver tid forholde oss til forskjellige type kulturer ut fra geografi eller familiedynamikk (Jensen, 2011). Begrepet kultur må sees i sammenheng med kontekst og det vil alltid være i bevegelse. Vi møter mennesker som er preget av en kulturell diskurs og ikke en kultur (Jensen, 2009). Jeg forstår det som at vi må evne å gå fra det generelle til det spesielle ved å ha en åpenhet og bli kjent med personen (Jensen & Ulleberg 2011).

Madigan (2015) er opptatt av Foucaults tanker om at det ikke er en sannhet om hvordan vi skal leve. Han peker på at vi alle blir preget av den kulturelle diskursen som finnes i det samfunnet vi forholder oss til. Det å forholde seg til en ny kultur som innehar likheter og forskjeller fra den kulturen man kommer fra, er et tema som alle flyktninger blir konfrontert med. For familiegjennforente er det mulighet for at dette kan bli et ekstra utfordrende tema, siden en i familien har kommet før de andre og vil være i en annen migrasjonsfase (Sluzki, 1979). Barna kan lettere bli kjent med og bli påvirket av den norske kulturen, og det kan skape utfordringer i utøvelsen av ungdomsrollen og foreldrerollen (Baldawi, 2017). Når de enslige mindreårige flyktningene får familiene på gjenforening, kan det også skapes en situasjon der barna veileder foreldrene om et voksenliv som de ikke selv kjenner, hverken fra hjemlandet eller Norge (Baldawi, 2018). Dersom familiene får gjenforeningssamtaler kan det gi foreldrene mulighet for å tilegne seg erfaringer og kunnskap om den nye kulturen, slik at de kan gjenskape troen og håpet om et godt liv i det nye landet (Sluzki, 1979; Skytte, 2004).

Både foreldre og barn kan bli utsatt for sosial kontroll relatert til ære, fra familie og andre fra samme kultur. Det kan også skje et press fra menneskene de har kontakt med i utlandet som for eksempel mennesker som har bidratt under flukten (Jensen & Ulleberg 2011). Det er viktig for fagpersoner å være oppmerksom på maktfaktorer i og utenfor familien (Pote m.fl., 2001). Det kan også oppstå utfordringer mellom ektefeller for eksempel dersom en kvinne som kommer først til Norge, tilpasser seg kjønnsroller i norsk kultur. Dersom ektefellen kommer senere kan han ha forventninger om at de skal leve slik de har gjort tidligere (Sveaass & Reichelt 2011). Forskjellige normer for utføring av foreldrerollen i Norge kontra flyktningens hjemland, kan gjøre at familiene er redd for å søke veiledning av offentlige kontor, dersom de opplever vanskeligheter. Barnevernet kan være en ukjent faktor som mange

kan ha hørt skremmende historier om før de kom til Norge (Hagen & Qureshi, 1996). Samfunnets beskrivelser av «de» og «vi» om nordmenn og flyktninger, kan øke faren for at noen kan føle seg anderledes og ikke godtatt i et samfunn (Jensen, 2011). I veilederen for å forebygge radikaliserings står det at følelsen av utenforskap kan føre til at man lettere kommer i kontakt med miljø som representerer radikale holdninger (Justis- og beredskapsdepartementet 2015). En samtale der ansatte ved for eksempel en flyktningetjeneste ønsker velkommen til Norge, bruker tid og viser interesse, kan gjøre at familiene føler seg ønsket og inkludert som nye innbyggere i en kommune (Aman, 2006).

5.3 Terapeutisk verktøy tilpasses hver enkelt familie

Det siste funnet handler om intervjupersonenes refleksjoner knyttet til mål og metoder i samtale. Utvalget mitt består av personer med forskjellig yrkesbakgrunn. Likevel tenker jeg at de er forholdsvis samstemte i det de forteller om deres faglige syn på mål og verktøy i samtale. For å få en oversikt har jeg valgt å dele funnet inn i fire underkategorier.

5.3.1 Betydningen av å se etter unntak og ressurser i flyktingenes historie

Jeg tolker veiledningsheftet til å ha en systemisk og narrativ tilnærming, fordi det er fokus på relasjoner, system og familiens narrativ (RVTS-Midt m.fl., 2016). I systemisk familierapi er et av kjennetegnene et ressursorientert fokus (Pote m.fl., 2001). Intervjupersonene sier de er opptatt av at målet i samtale må være å løfte fram ressurser og mestring. Dette ser jeg på som noe som noe annet enn å ha et problemfokus, der punkttering på ressurser kan gi andre virkninger for familiene.

I en narrativ tilnærming vil man si at det å fokusere på unntak fra problemene, eller den foretrukne historie, kan være med på å gi håp og tro på framtiden (White, 2009). Dersom foreldre opplever seg mindreverdige i Norge, fordi de erfarer at det er vanskelig å lære et nytt språk og klare kvalifisering til arbeid, kan de tenke at de må satse på barna for å få en god framtid. Det kan skape et press på barna og en følelse av å ha ansvar for foreldrene (Baldawi, 2018). Forebyggende arbeid som familiesamtale kan være med på å se på ressurser hos foreldrene og stimulere til å finne muligheter i for eksempel nettverk (Sveaass & Reichelt 2011).

Innen narrativ tilnærming beskrives problemet som problemet, og ikke som en del av personen (White, 2009). Dersom man mangler noe eller har et problem, så vet man også hvordan det er når ikke problemet er der. I en samtale kan man lete etter det som beskrives som det fraværende, men implisitte i alle historier (Lundby, 2009). En slik holdning åpner opp for muligheten til å finne de doble historiene som er noe annet enn problemhistorien. White (2009) hadde tillitt til at det alltid finnes noe bak sorgen eller lidelsen. Og dersom man i en samtale etterspør når problemet er mindre eller ikke tilstede, kan det hjelpe personen med å skape et utvidet bilde av seg selv som den som mestrer. Dette er ikke for å underkjenne smerten eller tapet, men gi mulighet til å oppleve det som eksisterer samtidig (Lundby, 2009).

Bente stiller seg spørsmål om noen av de familiene hun har møtt har behov for disse samtalene. Samtidig er hun opptatt av at det kan være bra å få snakket om det de mestrer. Jeg tenker at dette viser til et grunnleggende punkt for narrativ tilnærming. Dersom noen er vitne til en samtale om mestring og foretrukken identitet, kan det gi personen en opplevelse av å bli anerkjent. «... hedrende seremonier - gir folk mulighet til å fortelle eller fremføre livshistoriene sine foran et publikum av omhyggelig utvalgte, utenforstående iakttakere ...» (White, 2009, s.150). I en samtale med fokus på ressurser og mestring i en livshistorie, vil terapeuten bli et viktig vitne til det som blir benevnt.

Anne er opptatt av at samtalene ikke skal ha et mål om psykoedukasjon. Hun tenker det er viktig for å unngå et ekspert-perspektiv i motsetning til en likeverdig relasjon med den man snakker med. Jeg forstår dette som en holdning i møte med andre mennesker, som påvirker hvordan vi posisjonerer oss overfor de vi samtaler med (Anderson, 2003). Et kjennetegn er da at både klient og terapeut er eksperter, som sammen kan fortelle, undersøke og fortolke (Anderson 2003, s. 131). Jeg tenker at det ikke nødvendigvis er et spørsmål om psykoedukasjon eller ikke, men mer på hvilken måte man formidler noe som kan oppfattes som psykoedukasjon. Dersom terapeuten snakker om erfaring fra samtaler med andre familiejenforente, kan eventuelt tema, problemstillinger og løsninger bli løftet fram som en stemme fra andre mennesker i samme situasjon. White (2009) spurte ofte etter virkning i ditt liv nettopp for å komme fra et generelt perspektiv til spesifikke muligheter for hver enkelt person.

5.3.2 «Å snakke» om det familiene vil snakke om

En ikke-vitende posisjon fra terapeuten, kan skape et godt samarbeid og relasjon med klienten (Anderson, 2003). Anne har refleksjoner om det å være åpen for å snakke om det som familiene er opptatt av. Sitatet under forstår jeg som et nøkkelutsagn angående dette:

(...) for det jo ikke for min del (...) hva som er nyttig for de (...) og det som er fascinerende når jeg jobber i en familierapeutisk setting er at det er helt andre ting folk har blitt opptatt av enn det du selv trodde at kom til å bli veldig viktig, sant – det kan ikke jeg vite (Anne linjenummer 572-575).

Dette utsagnet står for meg som sentralt i en ikke-vitende posisjon. Jeg kan som fagperson ha mye kunnskap om forskjellige tema på et generelt plan, men jeg kan ikke vite hvordan det er for klienten. Det kan bare han vite. Så istedenfor å tolke og analysere, kan man spørre ut fra en tanke om at klienten er ekspert på eget liv (Anderson, 2003). I en samtale kan terapeuten skape rammene for samtale ved å være åpen for det klienten snakker om, uten å ha en egen agenda (Andersen, 2005).

Det er viktig å avklare kontekst i starten av møtet ved å avklare hva denne samtalen skal være eller ikke være (Pote m.fl., 2001). For eksempel kan man opplyse om at terapeuten ikke representerer UDI, og at hun spør for å bli kjent med dem, ikke for å bestemme deres oppholdsstatus. Eventuelle kontekster preget av en høflighetskultur, kan påvirke samtalen i form av at klienten tror det finnes riktige svar og følelser (Dahl, 2001). Terapeuten har en maktposisjon og det kan derfor være viktig å tydeliggjøre at klienten selv bestemmer hva han vil snakke om, eller hvilke spørsmål han ønsker å besvare (Focault, 1973). Terapeuten må inneha en fleksibilitet som gjør at han kan tilpasse samtalen etter familiens behov og det de ønsker å snakke om (Seikkula, 2012).

Ved å inneha en ikke-vitende posisjon stiller terapeuten seg åpen og lyttende, uten å dømme det som blir fortalt (Anderson, 2003). Dette kan også oppleves som en anerkjennelse av klienten og det han forteller (Andersen, 2015). Harlene Andersons (gjengitt fra Anderson og Jensen 2008, s. 48) uttalelse oppsummerer dette for meg: «Det å gi rom for, oppmuntre, respektere og dra nytte av klientens polyfone stemmer (indre og ytre) ligger i hjertet av min tilnærming. Å la være å tenke og opptre som en terapeut er også en del av kjernen»

5.3.3 Familiemedlemmenes narrativ som utgangspunkt for eksternalisering

En narrativ tilnærming i en samtale vil fokusere på det å snakke om historien gjennom tidssekvenser og hendelser (Lundby, 2009). Et narrativ utvikles i en bevegelig prosess, der man reflekterer verdier og holdninger, relasjoner til andre, i tillegg til diskurser i et samfunn (Anderson, 2003). Ved å eksternalisere et tema forbundet med et narrativ, kan man balansere eventuelle indre kritiske forestillinger hos klienten og dermed skille problemet fra personen (White, 2009). Man kan for eksempel tegne en tidslinje der man ser hvilke valg personen gjorde, hvilke beslutninger som ble tatt og hvilke intensjoner man hadde (Johnsen & Torsteinson, 2012). Tegning vil også kunne fungere som en eksternalisering og gi en mulighet for å se det man snakker om utenfra. Både overfor barn og voksne kan tegning være et verktøy som kan utvide muligheten for å uttrykke følelser og hendelser (Sveaass & Hauff, 1997).

Dersom det er lidelseshistorien som blir fortalt og som er det negative identitetsbildet, vil det være hendelser og erfaringer der det ikke var lidelse. Og det kan man lete etter i samtalen, for å utvide historien og få fram den foretrukne identitetsbeskrivelsen hos personen (White, 2009). Det kan betraktes som at den delen som blir fortalt bare er den delen av en dobbel historie som kommer til syne, Spørsmål som åpner opp for at historien fortsetter som en prosess og kan gi mulighet til å se flere sider av historien, kan for eksempel være «Finnes det noe mer å si om dette (hendelsen)?» (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s. 265).

Den felles familiehistorien er brutt i disse flyktningfamiliene. De har vært atskilt over en lengere periode der de har fått erfaringer som de kanskje ikke har delt med hverandre. (Sveaass & Reichelt, 2011). Ved å bygge en bro over de brutte delene kan familiemedlemmene skape en forbindelse med sin egen historie, i tillegg til de andre medlemmenes historie. Når noen blir lyttet til i en samtale kan mer av det flerstemte i personen komme fram (Andersen, 2005). Det er også mulige å få fram flere perspektiv av en historie og flerstemtheten i den når man forteller en historie sammen. Det blir på den måten mulig å få fram at det ikke er en sannhet om dette mennesket eller denne familien, det kan være «forskjellige, samtidige og til og med motstridende perspektiver» (Anderson gjengitt fra Anderson & Jensen, 2011, s.52). Det er viktig at man har et individuelt perspektiv med i konteksten (Bertrando, 2000). Et perspektiv som også er viktig å ta med seg inn i samtalen er at helheten er mer enn summen av alle delene (Johnsen & Torsteinsson, 2012). Dette støttes av forskningen til Bjørn m.fl. (2013). De peker på betydningen av å få fram et bilde av

familien som favner helheten med hele dens kompleksitet, for å kunne binde sammen et familienarrativ.

5.3.4 Familiesamtaler: en forskjell som kan gjøre en forskjell

Batesons (Jensen & Ulleberg, 2011) kjente uttrykk «en forskjell som gjør en forskjell», blir referert til av Cecilie. Jeg tolker henne og de andre intervjupersonene som at det som gjorde en forskjell var at de ga familiene oppmerksomhet og tid slik at de kunne snakke om det som var viktig for dem (Anderson, 2003). Utfordringen slik jeg kan se det, kan være å skape en samtale som er passe forskjellig slik at de åpner nye måter å se sammenhenger på og samtidig ikke for forskjellig slik at familiene lukker av (Andersen, 2005). Terapeutens fleksibilitet og evne til å tilpasse seg klientens tilbakemeldinger om hva som er nyttig å snakke om på hvilken måte, blir da avgjørende (Anderson, 2003). Terapeuten må inkludere all form for kommunikasjon, også analog kommunikasjon, når hun etterspør om noe er nyttig for deltakerne i samtale (Jensen & Ulleberg, 2011).

Hvordan terapeuten i løpet og avslutningsvis av samtalen etterspør tilbakemeldinger fra klienten, vil også være viktig (Anderson, 2003). Dersom familiene kommer fra kontekster der det ikke er høflig å kommunisere åpent og direkte, kan det være viktig å metakommunisere om dette (Jensen, 2009; Dahl, 2001). En ikke-vitende posisjon og systemisk tilnærming kan være med på å gi terapeuten en interkulturell forståelse (Bergset, 2011). Det kan i tillegg være viktig for terapeuten å tilegne seg kunnskap om verdier og livssyn hos andre etniske grupper. En slik kunnskap kan gjøre det lettere å skape kontakt og trygghet i relasjon mellom klient, terapeut og det systemet han representerer (Sveaass & Reichelt, 2001). I starten av en samtale kan for eksempel det å utveksle høflighetsfraser uten å snakke direkte om saken, for så å sirkle seg inn til tema, bli ansett som mer høflig og tillitsvekkende (Dahl, 2001). Dersom familier ikke er vant til å snakke sammen om det de tenker og føler, kan kanskje en slik samtale bli for forskjellig dersom man fokuserer mye på følelser. Jeg tenker man kan unngå det ved å legge vekt på historien slik man gjør det i «Livets elv». Man kan velge ut viktige tidspunkter eller hendelser som det man vil løfte fram og identifisere seg med (White, 2009).

Det å snakke med flyktningfamilier om deres historie, gjenforeningen og overgang til et nytt samfunn bekreftes som viktig av flere forskere (Baldawi, 2018; Sveaass & Reichelt, 2011). Dersom familiegjennforente får mulighet for å delta i familiesamtaler, kan det bidra til å skape

en følelse av sammenheng, mening, forståelighet og medvirkning for familiemedlemmene (Bjørn m.fl., 2013). Resiliensforskning viser at det å ha tilhørighet til familie og ha støtte fra den, kan bidra til dempe psykososiale vansker som følge av traumer (Lie m.fl., 2004). Dersom familiens gjenforening blir vellykket kan familiene igjen fungere som en beskyttende faktor når flyktningen skal starte sin integreringsprosess.

5.4 Implikasjoner for praksis

Det å forske på hvordan fagpersoner opplever forebyggende familiesamtaler med familiegjenforente flyktninger, tenker jeg er viktig for å kunne dokumentere nødvendigheten av å få tilført ressurser til et slikt arbeid. Det kan også føre til en videreutvikling av verktøy, for eksempel ved at man lager tilbud om samtalegrupper for familiegjenforente.

I mange kommuner kan det se ut at det ikke er stillingsressurser til å fokusere på familiegjenforente familier slik det blir gjort med ordinære flyktninger. Faren kan være at det tas liten høyde for eventuell slitasje på familiemedlemmene som følge av flukt, migrasjon, traumer og det å være separert fra familien (Sveaass & Reichelt, 2011). I tillegg kommer utfordringene familiene kan få fordi de har tilhørt forskjellige kulturelle kontekster over lang tid (Baldawi, 2017). Det er viktig at flyktninger så raskt som mulig skal få mulighet til å skape seg et selvstendig og godt liv i Norge. Det å forebygge problemer i familien vil være en viktig hjelp for hele familiesystemet (Bjørn m.fl., 2013).

Familiesamtaler og det å hjelpe familier med tilpasning til et nytt samfunn, tenker jeg kan forebygge potensielle konflikter, ved for eksempel forskjellig syn på foreldrerollen, og eventuelle bekymringsmeldinger til barnevernet det kan utløse. Jeg tenker også at familiesamtaler kan forebygge konflikter mellom familiemedlemmer som kan være kime til en mulig vold i nære relasjoner (Baldawi, 2017). Ved å legge til rette for tilhørighet og medvirkning i et samfunn kan man også på lang sikt kunne forebygge radikalisering til voldelig ideologi (Justis- og beredskapsdepartementet, 2015).

5.5 Implikasjoner for forskning

Det hadde vært interessant med et forskningsprosjekt med flere intervjupersoner som bruker modellen for familiesamtaler, for å få en større bredde i erfaringene. Dersom man i tillegg intervjuer flyktninger som har deltatt i familiesamtalene, kunne dette gi indikatorer på hva som oppleves som nyttig og hvor man eventuelt burde justere innholdet. Det er gjort lite forskning på familiegjenforente flyktnings situasjon, spesielt selve gjenforeningen. Det hadde vært interessant å ha et større forskningsprosjekt der man også kunne intervju familiegjenforente flyktninger generelt om deres erfaringer, både med hensyn til tema som atskillelse og gjenforening, og også hvordan de har blitt møtt av hjelpeapparatet. Det ville vært interessant med en longitudinell studie der man kunne følge familiegjenforente familier over en lang tidsperiode. Det kunne gi kjennskap til deres erfaringer med hva som er hjelpsomt og hva som ikke er hjelpsomt når man skal gjenetableres som familie i eksil.

5.6 Mulige svakheter ved studien

En oppgave på masternivå vil alltid ha begrensninger i form av størrelse og tidsperspektiv. I tillegg har min oppgave et lite utvalg og får slik sett ikke fram en bredde fra fagfeltet. Intervjupersonene har forskjellig yrkesbakgrunn og er ansatt i forskjellige typer virksomheter. Det er derfor mulig at de ikke har felles fagterminologi. Man kan stille seg undrende til hvorvidt de gir de samme type samtaler, eller om det er stor grad av forskjell i hvordan de utformer dem. I veilederen er det poengtert at den kan passe for forskjellige faggrupper, og de kommer også med forslag om verktøy som kan passe til den enkelte terapeuts ressurser og utdanning (RVTS-Midt, 2016).

Som nevnt tidligere i oppgaven så er intervjuene kun foretatt via telefon og videosamtale. Dette gjorde at jeg mistet muligheten til å få med det totale bildet i kommunikasjonen. Det er også verdt å undre seg over om intervjuene i større grad hadde fått mer preg av en dialog dersom jeg hadde intervjuet informantene ansikt til ansikt for eksempel på deres arbeidsplass. Det kan også betraktes som en svakhet at flyktningenes stemme ikke direkte kommer med i studiet. Det er vanskelig å antyde om svarene fra dem ville samstemme med svarene fra fagpersonene. Jeg tenker at det alltid vil være mulighet for å gjøre en samtale eller intervju på en annen og bedre måte.

6. Avsluttende kommentarer

Hensikten med denne studien har vært å undersøke hvordan man kan bidra til at flyktninger kan reetablere seg som familie på en måte som ivaretar alle medlemmene, når de gjenforenes i eksil. Den overordnede problemstillingen var: *Hvordan erfarer fagpersoner familiesamtaler med familiegjennforente flyktninger?* Jeg vil i det følgende gjøre en kort oppsummering av funnene mine, gjøre rede for mine vurderinger og komme med noen avsluttende kommentarer.

Forskningsspørsmålene mine var:

- Hvordan opplever fagfolk det å bruke veilederen «Familiegjenforening i eksil» i familiesamtaler med familiegjennforente flyktninger?
- Hvordan kan familiesamtaler forebygge evt. utfordringer for familiegjennforente flyktninger når de skal fungere sammen som familie etter lang tids separasjon?
- På hvilken måte kan det å snakke med familien om de fragmenterte delene av historiene hjelpe til å forene alle medlemmene på en god måte?

IPA-analyseprosessen munnet ut i tre hovedfunn:

- Den politiske kontekstens betydning for dialog – som omhandler faktorer som politiske beslutninger angående familiegjennforente flyktnings rettigheter, samarbeid mellom beslutningsorgan og andre etater, i tillegg til hvordan det å være vitne til familiens utfordringer, har inspirert fagpersonene til å igangsette tiltak for denne gruppen flyktninger.
- Utfordringer for familier som gjenforenes i eksil – som handler om at familiegjennforente flyktninger ofte er opptatt av tema som konsekvenser av å være atskilt over en lengere periode, samt en krevende overgang fra en kultur til en annen med nytt språk, sosiale koder og rolleendringer.
- Terapeutiske verktøy tilpasses hver enkelt familie – der intervjupersonene forteller om sine refleksjoner om ressurser og mestring som fokus for samtalene, være ikke-vitende i møtet med familiene, samle et familienarrativ og erfaringer med nytten av familiesamtaler.

Kort oppsummert kan det se ut til at familiesamtaler kan ha en nytteverdi for familiegjensforente familier for få hjelp til å samle seg som familie igjen, samt klare overgangen og integreringen til et nytt samfunn (Sveaass og Reichelt, 2011; Bjørn m.fl., 2013). Intervjupersonene bekrefter at fokuset på narrativ tilnærming og en vitneposisjon er viktig, i tillegg til en åpen holdning til hva familiene ønsker å snakke om. Flyktningenes fokus på atskillelsen og broen inn til det norske samfunnet er kjente tema i tidligere forskning, spørsmålet som reises her er hvordan man kan snakke med familiene om dem.

Det kan se ut som en forutsetning for å komme i en posisjon overfor familiene, er et fokus på hvordan kommunisere til dem hva samtalene kan være. Det kan være enklere å ta imot et samtaletilbud dersom de blir presentert muligheten for å snakke om ressurser, mestring og gleden ved gjenforeningen, ikke bare det som kan være utfordrende i deres situasjon. I tillegg forstår jeg det som at studien bekrefter viktigheten av en implementering av familierettede tiltak som kommunene skal gi til familiegjensforente, på lik linje med andre flyktninger (Sveaass og Reichelt, 2011). Det kan se ut som at dagens diskurs omkring familiegjensforentes rettigheter og plikter er i endring. En refleksjon i den sammenheng er hvilken forståelse det er hos besluttende myndigheter for at de fleste mennesker har familie, og at det er viktig for helse og integrasjon å få være sammen med familien.

Jeg har intervjuet fire fagpersoner med forskjellige yrkesbakgrunn og arbeidsplasser. I intervjuene la jeg merke til intervjupersonenes nysgjerrighet og iver etter å gjøre familiesamtaler til et godt tiltak for alle familiegjensforente. Jeg ble berørt av historiene de fortalte om familier de har møtt og om emosjonelle tilbakemeldinger på flyktningenes opplevelse av å bli sett og hørt. Det ga meg et bilde av familien som et familietre, der de gjenforente familiene gjennom samtalene samler røtter, grener, blader og frukter for å rekonstruere familiesystemet. Intervjupersonenes engasjement og refleksjoner om samtalene med familiene, har vært med på å inspirere meg videre i mitt arbeid. Jeg håper kontakten mellom informantene og meg, samt denne studien, kan være med på å bidra til at flere fagpersoner blir opptatt av familiegjensforentes situasjon. I tillegg håper jeg på muligheten til å lage faglige fora og samarbeidsgrupper på tvers av kommunegrenser for å videreutvikle familiesamtalene.

Litteraturliste

- Aman, J. (2006). Therapist as host: Making my guests feel welcome. *International journal of narrative therapy & community works* (3).
- Andersen, T. (2015). *Reflekterende prosesser. Samtaler og samtaler om samtalerne* (3.utg.). København: Dansk psykologisk forlag.
- Anderson, H. (2003). *Samtale, sprog og terapi. Et postmoderne perspektiv* (1.utg.). København: Hans Reitzels forlag.
- Anderson, H. & Jensen, P. (Red.). (2008). *Inspirasjon. Tom Andersen og reflekterende prosesser* (1.utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Baldawi, R. (2017). *Familien i eksil – flyktningfamilier i en interkulturell og psykosocial kontekst*. Lund: Studentlitteratur.
- Bateson, G. (1972). *Steps to an ecology of mind*. New York: Ballantine Books.
- Bergset, Kari (2011). Systemisk familieterapi og interkulturell kompetanse. *Fokus på familien*. 39/3.180-196.
- Bertando, P. (2000). Text and context. Narrative, postmodernism and context. *Journal of Family Therapy*, 22(1), 83-103.
<https://doi.org/10.1111/1467-6427.00139>
- Bowlby, J. (1997). *Attachment and loss*. London: Pimlico.
- Bjørn, G., Gustafsson, P., Sydsjø, G. & Berterø, C. (2013). Family therapy sessions with refugee families; a qualitative study. *Conflict and health*, 7/7.
<https://doi.org/10.1186/1752-1505-7-7>
- Bøhn, H. & Dypedahl, M. (2009). *Veien til interkulturell kompetanse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Dahl, Ø. (2001). *Møter mellom mennesker. Interkulturell kommunikasjon* (1.utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Dallos, R. & Vetere, A. (2005). *Researching psychotherapy and counselling*. New York: Open University Press.
- Ekeland, T. (2007). Psykoterapi – en kulturkritikk. *Matrix* 2007; 2, 101 -121.
- Foucault, M. (1973). *The birth of the clinic: an archaeology of medical perception*. London: Routledge.

- Frøyland, L. (2017). *Systemisk samtale*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Gergen, K.J. (2010). *En invitation til social konstruktion*. København. Forlaget Mindspace.
- Hagen, G. & Qureshi, N.A. (1996). *Etnisitet i sosialt arbeid. Arbeid med etniske minoriteter i barnevern og sosial sektor*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Helsedirektoratet (2016). *Veileder for helsetjenestetilbudet til asylsøkere, flyktninger og familiegjenforente*, IS-1022.
- Jensen, P. (2009). *Ansikt til ansikt. Kommunikasjon- og familieperspektivet i helse og sosialarbeid* (2.utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Jensen, P. & Ulleberg, I. (2011). *Mellom ordene. Kommunikasjon i profesjonell praksis* (1.utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Johannessen, A., Tufte, P.A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5.utg.). Oslo: Abstrakt forlag.
- Johnsen, A. & Torsteinsson, V.W. (2012). *Lærebok i familieterapi* (2.utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Justis- og beredskapsdepartementet (2015). *Nasjonal veileder for forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme*.
- Krogh, T. (2014). *Hermeneutikk. Om å fortolke og forstå*. Oslo: Gyldendal.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2017). *Det kvalitative forskningsintervju* (3.utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Langdridge, D. (2006). *Psykologisk forskningsmetode. En innføring i kvalitative og kvantitative tilnærminger*. Trondheim: Tapir akademiske forlag.
- Lie, B., Sveaass, N., & Eilertsen, D.E. (2004). Family, activity, and stress reactions in exile. *Community, Work & Family*. 7(3), 327-350.
<https://doi.org/10.1080/1366880042000295745>
- Lorås, L. (2016). *The map of competences in systemic therapy*. A qualitative study of the systemic competences in Norwegian child and adolescent mental health that target the associated abnormal psychosocial situations in axis 5 (ICD-10). Doktorgrad i systemisk psykoterapi. Universitetet I East of London.
- Lundby, G. (1998). *Historier og terapi. Om narrativer, konstruksjonisme og nyskriving av historier*. Oslo: Tano Aschoug.
- Lundby, G. (2009). *Terapi som samarbeid. Om narrativ praksis*. Oslo: Pax forlag.

- Madigan, S. (2015). *Narrative Therapy* (3.utg.). Washington D.C.: American Psychological.
- Pote, H., Stratton, P., Cottrell, D., Boston, P., Shapiro, D. & Hanks, H. (2001). Systemic family Therapy manual. *Leeds Family Therapy Research Center*.
- Rousseau, C., Mekki-Barrada, A. & Moreau, S. (2001). Trauma and extended separation from family among Latin American and African refugees in Montreal. *Psychiatry* 64 (1), 40-39.
<https://doi.org/10.1521/psyc.64.1.40.18238>
- RVTS Midt, Flyktningehelseteamet i Trondheim kommune, Psykologisk institutt, UiO & Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, NTNU (2016). Veileder «*Familiegjenforening I eksil. Forebygging gjennom familiesamtaler*». Trondheim: NTNU Grafisk senter.
- Seikkula, J. (2012). *Åpne samtaler* (2.utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Skytte, M. (2004). *Etniske minoritetsfamilier og sosialt arbeid* (1.utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Sluzki, C. E. (1979). Migration and family conflict: *Family Process* 8, 379 – 635.
<https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1979.00379.x>
- Smith, J.A., Flowers, P. & Larkin, M. (2012). *Interpretative Phenomenological Analysis* (2.utg.). London: SAGE.
- Suárez-Orozco, C., Bang, H.J. & Kim, H.Y. (2011). «I Felt Like My Heart Was Staying Behind: Psychological Implications of Family Separations & Reunifications for Immigrant Youth ". *Family journal*, 26/2
<https://doi.org/10.1177/0743558410376830>
- Sveaass, N. & Hauff, E. (1997). *Flukt og fremtid. Psykososialt arbeid og terapi med flyktninger*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Sveaass, N. & Reichelt, S. (2011). Familiegjenforening i eksil - en utfordring for familieterapeuter. *Fokus på familien, nordisk tidsskrift for familie- og relasjonsarbeid*, 39 (3):210-230.
- Sveaass, N. & Reichelt, S. (2001). Refugee families in therapy; from referrals to therapeutic conversions. *Journal of Family Therapy*, 23(2), 119-135.
<https://doi.org/10.1111/1467-6427.00173>
- Sæbø, H.S. (2007, 1. mars) Somalisk jente (15) tiltalt for overlagt drap på mor. Dagbladet. Hentet 10.04.17 fra: <http://www.dagbladet.no/nyheter/2007/03/01/493650.html>
- Thagaard, Tove (2016). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode* (4.utg.). Oslo: Fagbokforlaget.

- Vetere, A. & Stratton, P. (Red.). (2016). *Interacting selves. Systemic solutions for personal and professional development in counselling and psychotherapy*. London: Routledge
- White, M. (2009). *Kart over narrative praksis*. Oslo: Pax Forlag.
- Øfsti, A. (2010). *Parterapi. Kjærlighet, intimitet og samliv i en brytningstid*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Ølgaard, B. (2014). *Kommunikation og økomentale systemer, en introduktion til Gregory Batesons forfatterskap* (3.utg.). København: Akademisk forlag.
- UN High Commissioner for refugees, *UNHCR Guidelines on Determining the Best Interests of the Child*, (2008) <http://www.refworld.org/docid/48480c342.html>. Lesedato 30.04.18.
Artikkel10 barnekonvensjonen om rett til familiegjenforening
- UDI, Utlendingsdirektoratet (2018). <https://www.udi.no>. Lesedato 30.04.18.

Vedlegg 1

Forespørsel og samtykke til intervju i forbindelse med masteroppgave i familieterapi og systemisk praksis

Prosjekt: *Hva er fagpersoners erfaring med forebyggende familiesamtaler i arbeidet med familiegjenforente flyktningfamilier?»*

Ansvarlig: Siv Karin Aaneland

Veileder: Per Lennart Lorås

Studiested: VID, Diakonhjemmets Høgskole i Oslo

Studieretning: Masterstudie i familieterapi og systemisk praksis

Jeg er i gang med masteroppgave hvor jeg ønsker å undersøke erfaringer med veilederen «forebyggende familiesamtaler» i arbeidet med familiegjenforente flyktningfamilier. Dette er en kvalitativ forskning hvor jeg bruker intervju som metode. Jeg ønsker å intervju 3 fagpersoner som sosialpedagoger, helsesøstre, familieterapeuter, psykiatriske sykepleiere og psykologer.

Det vil bli gjort lydopptak av intervjuet. Opptaket blir lagret på pc for så å bli transkribert, for å kunne lette analysearbeidet. Materialet som blir lagret, vil ikke inneholde navn på personer eller steder. Utskrifter av opptak, og det som blir lagret på pc, vil bli slettet når oppgaven er ferdig. Alle opplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Det vil ikke bli mulig å identifisere enkeltpersoner eller steder i den ferdige oppgaven.

Jeg håper du finner det interessant å delta. Du kan kontakte meg på mail eller telefon. Du kan også returnere det vedlagte samtykkeskjema dersom du ønsker å delta.

Jeg ønsker å gjennomføre intervjuene i siste halvdel av 2017. Dersom noe er uklart angående prosjektet, kan du gjerne ta kontakt med meg. Intervjuet vil vare fra en halv til 1 time. Dersom du på et senere tidspunkt finner ut at du likevel ikke ønsker å delta, kan du når som helst trekke deg. Du kan få kopi av transkripsjonene dersom du ønsker det. Oppgaven er planlagt ferdigstilt mai 2018.

Siv Karin Aaneland, Solåsveien 11 A, 4016 Stavanger.

Tlf: 48261466

Epost: sivaaneland@gmail.com

Med vennlig hilsen

Siv Karin Aaneland

Vedlegg 2

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt informasjon om masterprosjektet «*Hva er fagpersoners erfaring med forebyggende familiesamtaler for familiegjenforente flyktninger*», og jeg samtykker i å delta i prosjektet.

Jeg samtykker i at uttalelser fra intervjuene kan refereres (siteres) i masteroppgaven og i eventuelle artikler og presentasjoner i forbindelse med prosjektet. Jeg gir også tillatelse til at prosjektets veiledere, som også er underlagt taushetsplikt, kan få lese materialet.

Selv om jeg har bekreftet at jeg vil delta i prosjektet nå, kan jeg på ethvert tidspunkt trekke meg uten begrunnelse og også be om at innsamlede data slettes.

Sted dato

Underskrift

Vedlegg 3

Intervjuguide

Intervju med fagpersoner som gjennomfører familiesamtaler med familiegjennforente flyktninger

Faktaspørsmål

1. Yrkesbakgrunn og utdanningsår
2. Hvor lenge har du jobbet ved dette arbeidsstedet?
3. Har du jobbet i flerkulturelle sammenhenger?

Erfaringsspørsmål

4. Hvordan kommer du i kontakt med familiegjennforente flyktninger?
 - a) Hvor mange familier har du snakket med?
 - b) Hvor foregår samtalerne?
 - c) Hvor mange av familiemedlemmene deltar? Har barna deltatt?
 - d) Har du samtaler med alle familiegjennforente familier i kommunen?
 - e) Samarbeider du med andre fagpersoner om disse samtalerne?
5. Har du hatt samtaler med den herboende før familien kommer?
6. De familiene du snakker med, har de vært lenge atskilt?
 - a. Hvem har kommet på familiegjennforening og hvem var den herboende?
 - b. Hvor lenge hadde herboende bodd i Norge før familiegjennforeningen?
 - c. Har du snakket med enslige mindreårige flyktninger som har fått familiegjennforening med familien?
7. Har barnevernet vært involvert i noen av familiene du har snakket med?

Bruk av veilederen «familiesamtaler med familiegjennforente flyktninger»

8. Har du fått undervisning og RVTS på bruken av veilederen og gjennomføringen av samtalerne?
9. Hva var det som fikk deg til å ville gjennomføre disse samtalerne?
10. Hvilke refleksjoner gjør du deg omkring disse samtalerne. På hvilken måte kan de virke forebyggende?
11. I veilederen står det at «Målet med samtalerne er å styrke familiens kommunikasjon, skape forståelse for at avstand og fravær kan være tøft og vanskelig og at gjennforening innebærer utfordringer og omstillinger». Hva tenker du omkring dette?
12. Hva synes du om forslagene til struktur og innhold av samtalerne i veilederen?
13. Har du brukt metoder som tegning og Livets elv i samtalerne? Hva er evt. Dine erfaringer med disse metodene?
14. Har du hjulpet familien eller deler av familien med henvisning til andre hjelpeinstanser?

Bruk av tolk

15. Har du brukt tolk i samtaler?
 - a. Hvilken erfaring har du med bruk av tolk i en familiesamtale?
 - b. Har du forberedt tolken på forhånd på innhold og mål med samtaler?

Refleksjonsspørsmål

16. Er det noe du synes mangler i veiledningsheftet?
17. På hvilken måte kan det å snakke med familien om de fragmenterte delene av historiene hjelpe til å forene alle medlemmene på en god måte?
18. Har noen av de familiene du har hatt kontakt med større utfordringer enn det du var forberedt på eller visste før du snakket med dem? I så fall, hvilke typer utfordringer var det? Er det noen tema familiene ikke vil snakke om?
19. Hvordan tror du familiene erfarer samtaler?
20. Har du hatt/planlagt å ha den fjerde oppfølgingssamtalen etter ca. ett år?
21. Hva opplever du er fokuset de forskjellige kommunene/din arbeidsplass har på familiegjenforente flyktninger?
22. Hvordan tror du maktperspektivet er knyttet til kontekst for samtaler

Til slutt

23. Er det noe jeg ikke har spurt deg om som du synes vi skulle snakket om?

Vedlegg 4

Analyse av transkripsjon

163
164 X:Mhm.
165
166 I: Og så tenker jeg, noen er mer opptatt av å gi informasjon, og mer psykoedukativt på en måte fortelle folk, og -
167 eh, jeg har ikke veldig tro på den. Men det som jeg har sett, når jeg har - når jeg har tegnet ting på tavlen, og
168 historien til disse foreldrene fra ulike plasser har kommet med, så er det noe med å anerkjenne at de på en måte
169 har vært, de har vært flinke å anerkjenne den andre sin rolle. Og som jeg sa til deg tidligere, en mor som sa at
170 hun så på - det var veldig godt å komme der fordi at far sa: - ja, men det er jo mor som har gjort hele jobben her,
171 det er jo hun som har stått i dette her. Tenker den der at vi bare var bisittere til den, betydde noe. Og det sa mor
172 etterpå, at det var veldig godt å komme her, og se dette på tavlen, sa hun. Jeg skriver ofte opp på tavlen da, det
173 de sier - for det blir litt mer konkret og litt mer, at en får en sånn - altså, tenker en litt sånn eksternalisering og:
174 der er vi, og sånn ser vi ut, på en måte.
175
176 X: Ja.
177
178 I: Jeg bruker jo det med etniske nordmenn, jeg bruker det mye.
179
180 X: Så de får se seg selv på en måte utenifra-
181

Spørsmål om psykoedukasjon eller ikke
Berthne og anerkjennelse
livslinje / historie og eksternalisering

Psykoedukasjon
Hedoniske sønnen
Narrativ
Anerkjennelse
Eksternalisering
livets et

125 X: Altså der som de bodde?
126 I: Mhm. Ja, masse psykisk overgrep, ja psykiske overgrep fra slekt, rett og slett, som gikk på å indoktrinere de i å tro at mor
127 hadde dratt fra de for alltid og aldri ville komme tilbake og hun tenkte bare på seg selv og tok fra henne telefonen og ja,
128 Det var tøff behandling.
129 X: Ja. Mm.
130 I: Ja, så det har tatt tid å reparere, men de er i en fin reparasjonsprosess nå da.
131 X: Ja.
132 I: Ja, og jeg tror nok at den her metoden og det vi har fått til sammen, ved bruk av denne metoden, at det har vært med på å
133 styrke barnas fremgang da. Ja.
134 X: Kan du si noe mer om det, hva du tenker om det?
135 I: Hvordan, hva jeg tenker om -
136 X: Altså hvordan, altså disse samtalen kan hjelpe familien å bli styrket?
137 I: Ja, ehm, for det første slik at det ikke blir lagt kikk på og at alle får mulighet til å snakke om det og ikke bare glemme det,
138 for det er sånn som går igjen i samtalen med disse familiene, uansett om det er familiegjenforente eller ikke - at det er best
139 å bare glemme, dette skal vi ikke glemme noe mer, det som har vært, nå skal vi begynne på noe nytt og ikke tenke bakover,
140 bare fremover.
141 X: Ja.
142 I: Og det - vet jo vi at ikke alltid er så effektivt. Så det er noe å vise - rett og slett psykoedukasjon da, om hvordan komme
143 seg videre. Også dette her med - ofte sånne helt konkrete ting; det er fint å være i fysisk aktivitet, trene, leke, ehm; at
144 barna har en god hverdag i skole, barnehage, SFO og fritidsaktiviteter - og også det å - å snakke om ting. Men det med å
145 snakke om ting, jeg snakket senest i dag med hun her mamman da, som jeg har fulgt opp familien til, ehm, og - nå har vi

Psykoedukasjon
metoden styrker barn
Dekan snakker om det
psykoedukasjon
skilister

Fleksibilitet
fortid
Traume
Narrativ
Utenfor
Videning av
Samtale
Narrativ
livets et
Makt
Ekspatroll

Vedlegg 5

Per Lennart L orås
Boks 184 Vindern
0319 OSLO

Vår dato: 05.08.2017
ref:

Vår ref: 54773 / 3 / MSS

Deres dato:

Deres

Tilbakemelding på melding om behandling av personopplysninger

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 18.06.2017. Meldingen gjelder prosjektet:

54773	Hva er fagpersoners erfaring med veilederen "forebyggende familiesamtaler" i arbeidet med familiegjenforente flyktningfamilier
Behandlingsansvarlig	VID vitenskapelig høgskole, ved institusjonens øverste leder
Daglig ansvarlig Student	Per Lennart Lorås
	Siv Aaneland

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget [skjema](#). Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en [offentlig database](#).

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.05.2018, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Dersom noe er uklart ta gjerne kontakt over telefon.

Vennlig hilsen

Marie Strand Schildmann

Katrine Utaaker Segadal

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDs rutiner for elektronisk godkjenning.

Kontaktperson: Marie Strand Schildmann tlf: 55 58 31 52 / marie.schildmann@nsd.no

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Siv Aaneland, sivaaneland@gmail.com